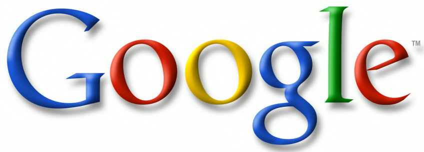

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

389
9.10

Digitized by Google

MG 389.9.10

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Ο ΜΙΑΟΥΛΗΣ

ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤ. Ν. ΡΑΔΟΥ

Καθηγητοῦ τῆς Ναυτικῆς Ἱστορίας ἐν τῇ Ν. τῶν Δοκίμων Σχολῇ καὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἐμπορίου ἐν τῇ Βιομηχανικῇ καὶ Ἐμπορικῇ Ἀκαδημίᾳ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. ΛΕΩΝΗ
Ὁδὸς Λέκα Στοὰ Σιμοπούλου
1898

Digitized by Google

Digitized by Google

Ο

ΜΙΑΟΥΛΗΣ

ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Digitized by Google

Digitized by Google

ΕΡΓΑ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Ὁ ἐν Γαλλίᾳ περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀγών. — Τελευταία φάσις τοῦ γλωσσικοῦ ἡμῶν ζητήματος 1890 .... Δρ. 2

Ἱστορία τοῦ ναυτικοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.— Μετάφρασις μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων.—Μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ συγγραφέως. 1890..................... Δρ. 6

Ἡ Ρουμανία καὶ τὸ ἐν Γιουργέβῳ συνέδριον —Τοῦ βιβλίου προτάσσεται ἐπιστολὴ τοῦ Α. Ρ. Ραγκαβῆ. 1891..................... Δρ. 3

Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος, κυρίως τοῦ ναυτικοῦ.—Μετάφρασις, ἧς προτάσσεται μελέτη περὶ τοῦ ἔργου ταῦ Ζουριὲν δὲ λα Γκραβιέρ, περὶ τῆς σημασίας τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάσσης καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναπτύξεως καὶ παρ' ἡμῖν ναυτικῆς φιλολογίας. 1894... Δρ. 5

Digitized by Google

Διάλεξις περὶ πολιτείας. ἀφιερουμένη εἰς τὴν ἑλληνίδα νεότητα. 1894. (ἐξηντλήθη) ....

Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν Ναυτικὴν Ἀρχαιολογίαν.—Τὸ παρ' Ὁμήρῳ ξυστὸν ναύμαχον.—Ἡ Ὀδυσσέως σχεδία, μετὰ σχημάτων. 1895............ Δρ. 1

Ἐπίτομος Ναυτικὴ Ἱστορία, πρὸς χρῆσιν τῶν Δοκίμων. 1896. (Ἐξεδόθησαν μόνον 100 ἀντίτυπα πρὸς χρῆσιν τῆς Σχολῆς)............

Τὰ Καταδρομικὰ τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1866-68.—Σελὶς ἐκ τῆς συγχρόνου ναυτικῆς ἱστορίας. 1896.................... Δρ. 1

Ναυτικὴ τακτικὴ τῶν ἀρχαίων.—Χειρόγραφον τῆς Ἀμβροσιανῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μιλάνου. 1898 Δρ 2

Αἱ εἰς ἀπόκτησιν τῶν ἀνωτέρω ἔργων ἀφορῶσαι αἰτήσεις δέον ν' ἀπευθύνωνται πρὸς τὸν συγγραφέα, ὁδὸς Στουρνάρα 33, ἢ εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον Μπέκ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Ο ΜΙΑΟΥΛΗΣ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΕΞ ΙΧΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΟΣ ΑΓΓΛΟΥ ΠΕΡΙΗΓΗΤΟΥ

Digitized by Google

Ο
ΜΙΑΟΥΛΗΣ

ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΥΠΟ

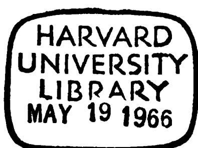
ΚΩΝΣΤ. Ν. ΡΑΔΟΥ
Καθηγητοῦ τῆς Ναυτικῆς Ἱστορίας ἐν τῇ Ν. τῶν Δοκίμων Σχολῇ καὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἐμπορίου ἐν τῇ Βιομηχανικῇ καὶ Ἐμπορικῇ Ἀκαδημίᾳ.

Aeß N° 718.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π. ΛΕΩΝΗ
Ὁδὸς Λέκα Στοὰ Σιμοπούλου
1898

Digitized by Google

MG 389.9.10

Digitized by Google

ΜΙΑΟΥΛΗΣ

ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο περὶ Μιαούλη σημείωμα στηρίζεται ἐπὶ τῶν μόνων ἀξίων πίστεως περὶ τοῦ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως βίου αὐτοῦ περισωθεισῶν πηγῶν, ἔχει δὲ ἀφορμὴν τὰς ἐν τῷ θέματι τούτῳ ἀνακριβείας ἱστορικῶν τινων τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, ἰδίως τοῦ διαπρεποῦς συγγραφέως τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους», παραστήσαντος τὸν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως Μιαούλην διάφορον τοῦ πραγματικοῦ. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον, τὰ προτερήματα τοῦ ναυάρχου ἐκαλύπτοντο ὑπὸ πυκνοῦ πέπλου δεινῶν ἐλαττωμάτων, μόνη δὲ ἡ ὀξύτης τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου ὑπῆρξε δυνα-

Digitized by Google

τὸν νὰ διακρίνῃ διὰ μέσου αὐτῶν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρός. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Ἡ ὡμολογημένη διορατικότης τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου δὲν ἦτο ἐνταῦθα ἀπαραίτητος, τῆς θέσεως τοῦ Μιαούλη οὔσης ἀφ' ἑαυτῆς καθωρισμένης ἐν τῷ στόλῳ καὶ πρὸ τοῦ ἔκπλου αὐτῆς τῆς πρώτης μοίρας αὐτοῦ. Ὁ ναύαρχος Μιαούλης εἶχε καὶ πρὸ τοῦ ἀγῶνος λίαν σημαῖνον ὄνομα, πολὺ δὲ πρὸ τῆς ἐκρήξεως αὐτοῦ ὑπῆρξε στιγμὴ καθ' ἣν ἐν τῇ μικρᾷ ὑδραϊκῇ πολιτείᾳ κατέσχε πραγματικῶς τὴν πρώτην θέσιν καὶ παρὰ πάντων ἐν τῇ γενετείρᾳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς ἔτι ἐθεωρεῖτο, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ μπέη τῆς Ὕδρας Γεωργίου Βούλγαρη, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 1812, ὁ πρῶτος ἕλλην ναυτικός.

Ἐρευνήσας μετὰ προσοχῆς τὰς πηγὰς, δὲν βλέπω ποῦ βασίζει ὁ μακαρίτης Παπαρρηγόπουλος τὰς πληροφορίας του, ἃς ἐν τούτοις οἱ πλεῖστοι ἐσυνείθιταν νὰ ἐκλαμβάνωσιν ὡς ἀ-

Digitized by Google

κριβεῖς, πάντες σχεδὸν οἱ νεώτεροι βιογράφοι τοῦ Μιαούλη ἐδανείσθησαν καὶ οἱ συνονθυλευταὶ ἀβασανίστως ἀναγράφουσιν. Ὅλως διάφορα καὶ ἀντίθετα περιγράφουσι τὰ πράγματα οἱ παλαιοὶ τῆς Ὕδρας ἱστοριογράφοι καὶ μετ' αὐτῶν συμφωνεῖ ἐφ' ὅλης τῆς γραμμῆς ἡ οἰκογενειακὴ παράδοσις ἣν δὲν ἔλειψα νὰ λάβω ὑπ' ὄψιν ἐφ' ὅσον τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἐπιτραπῇ.

Ἡ ἀρίστη τῶν πηγῶν εἶνε ἡ «Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821», συγγραφὴ τοῦ συγχρόνου τοῦ Μιαούλη, Γεωργίου Δ. Κριεζῆ, ἀνδρὸς αὐτοδιδάκτου μὲν ἴσως, φιλαλήθους ὅμως καὶ κεκτημένου ἐξαίρετον ἰδιοφυΐαν, ὃν θαρροῦντως δύναταί τις νὰ ἀποκαλέσῃ Περραιβὸν τῆς ὑδραϊκῆς ἱστορίας. Οὗτος ἐστήριξεν ἐν τοῖς πλείστοις τὴν πραγματείαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν τοῦ πρεσβύτου Ἰωάννου Κριεζῆ, ἀνδρὸς λίαν μεμορφωμένου, πρώτου γραμματέως τοῦ Διευθυντηρίου κατὰ τὸ μετὰ τὸ

Digitized by Google

1776 καταρτισθὲν ἐν Ὕδρᾳ πολίτευμα, δὶς ἐκπροσωπήσαντος πρὸ τοῦ διβανίου, ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν νῆσον διὰ τὰς ὑποθέσεις αὐτῆς, καταλιπόντος δὲ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς του ἀξιόλογα, ἀπευθυνόμενα πρὸς τὸν μέγαν διερμηνέα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου Μαυρογένην. Τὰς ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κριεζῆ ἱστορικὰς εἰδήσεις ἐπιβεβαιοῖ καὶ τὸ «Ὑπόμνημα περὶ τῆς νήσου Ὕδρας, ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατῳκήθη μέχρι τοῦ ἔτους 1821», ὑπὸ Ἀντωνίου Μιαούλη, πραγματεία παλαιοτάτη, συγγραφεῖσα ἐν ἔτει 1829 καὶ δημοσιευθεῖσα προτροπῇ τοῦ Εἰρηναίου Θειρσίου. Πολὺ βραδύτερον ἐξεδόθη ἡ «Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, μέχρι τῆς ἐν ἔτει 1821 ἐκραγείσης ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως» ὑπὸ νεωτέρου τινος, Ἀντωνίου καὶ τούτου, Μιαούλη, οὐδὲν σχεδὸν σπουδαῖον προσθέτουσα εἰς τὸ πόνημα τοῦ Κριεζῆ.

Ἡ «Σύντομος βιογραφία τοῦ ναυ-

Digitized by Google

άρχου Δ. Μιαούλη» ύπὸ Ἀντωνίου Σαχίνη δὲν εἶνε καὶ αὕτη πηγὴ ἀξία καταφρονήσεως διὰ τὸν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως βίον τοῦ Μιαούλη· διότι ὅσον ἀφορᾷ εἰς αὐτόν, στηρίζεται ὡρισμένως ἐπὶ τῶν ἀναμνήσεων ἑνὸς τῶν συναγωνιστῶν τοῦ ναυάρχου, τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ ἀντιπλοιάρχου Ἀνδρέου Στύπα, ὑπηρετήσαντος ὑπ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ 1794 μέχρι τοῦ 1816, ὑπασπιστοῦ αὐτοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐν Μονάχῳ. Ἄξια προσοχῆς ἐπίσης εἶνε ὅσα ἐν τῷ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἔργῳ αὐτοῦ λέγει περὶ τοῦ χαρακτῆρος, τῶν συνηθειῶν καὶ τοῦ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως βίου τοῦ Μιαούλη ὁ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος χρόνον τινὰ παραμείνας παρ' αὐτῷ ἄγγλος ἀξιωματικὸς Ἔμερσον, ἀνὴρ διαυγεστάτης ἀντιλήψεως, παρατηρητικὸς καὶ καλῶς γινώσκων τὴν γλῶσσαν ἡμῶν.

Ἥττονος σημασίας πηγαὶ εἶναι αἱ τὴν «Ἡρωΐδα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπα-

Digitized by Google

ναστάσεως» παρακολουθοῦσαι βιογραφικαὶ σημειώσεις ὑπὸ Στεφάνου Ξένου, ἡ διὰ τοῦ Nautical Magazine ἐλθοῦσα εἰς φῶς βιογραφία τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, ὁ Μενδελσὼν Βαρθόλδης, ὁ Amiral Miaoulis τοῦ Eugène Yemeniz, τὰ «Σπετσιωτικὰ» τοῦ Α. Ἀναργύρου, εἰς ἃ ὁ Παπαρρηγόπουλος χρεωστεῖ τινας τῶν ἀνακριβειῶν του, τὸ ἐν τῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ περὶ Μιαούλη ἄρθρον ὑπὸ Γ. Β, ἡ Biographie des Hellènes ὑπὸ Senez, μελέτη τις ἐμφανισθεῖσα ἐν τῷ «Εὐρίπῳ» τοῦ 1894 καὶ αἱ «Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις» τοῦ Ν. Δραγούμη. Αἱ Notizie biografiche τῆς ἐπιτομῆς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως τοῦ Ciampolini καὶ ὁ «Βίος τοῦ Α. Μιαούλη» Α. Ἀγαπητοῦ στεροῦνται οἱασδήποτε ἀξίας, ὡς πηγαί.

Οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ναυτικοῦ τῆς μεγάλης ἡμῶν Ἐπαναστάσεως ἦσαν ἐν-

Digitized by Google

δεδειγμένοι προτοῦ ἔτι ῥιφθῇ τὸ πρῶτον πυροβόλον. Ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις τῶν τριῶν νήσων, αἵτινες ἐπρωτοστάτησαν ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνι, ἡ φύσις τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ ἡ καὶ ἐν βαθείᾳ εἰρήνῃ ἀναδεικνύουσα τοὺς ἐξόχους χειριστάς, τὰ ῥιψοκίνδυνα ἐγχειρήματα διὰ μέσου τῶν γραμμῶν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἱσπανικῶν, γαλλικῶν καὶ ἰταλικῶν ἐμπορείων, ὁ ἀδιάλειπτος ἀγὼν πρὸς τοὺς βαρβαρέσους πειρατάς, πάντα ταῦτα συνέτειναν θαυμασίως νὰ διακριθῶσιν οἱ ἄριστοι καὶ παρεσκεύασαν τὴν ἀνύψωσιν αὐτῶν εἰς τὴν ἀρχηγίαν. Ἡ πεῖρα, ἡ τόλμη, αὐτὰ τὰ διοικητικὰ αὐτῶν προσόντα εἶχον ἤδη ἐπαρκῶς δοκιμασθῇ καὶ κοινῶς ἀνομολογηθῇ. Τοῦτο ἦτο εὐτύχημα. Μυριάκις ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἀρχηγία δὲν αὐτοσχεδιάζεται, ὡς δὲν αὐτοσχεδιάζεται καὶ ὁ στρατός, ὡς πολὺ περισσότερον δὲν αὐτοσχεδιάζεται τὸ ναυτικόν. Ἔπεσαν πλέον τὰ

Digitized by Google

φαντασιοκοπήματα μωροπίστων ἱστοριογράφων, ἡ δὲ ἱστορικὴ ἐπιστήμη ἐποιήσατο ἀρκούσας προόδους ὅπως μὴ ἀναγράφῃ πλέον μετὰ στόμφου ὅτι τὰ στρατιωτικὰ μεγαλουργήματα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως συνετέλεσαν ἄτακτοι ὀρδαὶ καὶ ἥρωες ἀνεπιστήμονες, τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀμαθεῖς τῶν πολεμικῶν ποιμένες καὶ ἐντελῶς ἀπελέκητοι ναυτίλοι. Πλάνη ὀλεθρία. Ἡ σχολὴ τῆς Μπριέν, τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ παλαιοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ἔδωκαν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸν Δυμουριέ, τὸν Ὥς, τὸν Κλεμπέρ, τὸν Καρνῶ, τὸν Κέλλερμαν, τὸν Μασένα, τὸν Βοναπάρτην. Καὶ εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα ἡ λαμπρὰ σχολὴ τῶν ἁρματωλῶν, ἡ συνεχίσασα τοὺς ἀκρίτας, τοὺς στραθιώτας καὶ τοὺς κονδοτιέρους παλαιοτέρων ἐποχῶν, οἱ τσοχαντάραι τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ εἰς ξένην ὑπηρεσίαν ἑλληνικὰ τάγματα, ἔδωκαν τὸν Ἀνδροῦτσον, τὸν

Διάκον, τὸν 'Ολύμπιον, τοὺς Μποτσαράτας, τὸν Βαρνακιώτην, τὸν Καραϊσκάκην, τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Κίτσο-Τζαβέλλαν, τὸν Γκούραν, καὶ τόσους ἄλλους, ὅπως ἡ ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς στρατεύμασιν ὑπηρεσία ἔδωκε σειρὰν ἀξιωματικῶν ἀπὸ τῶν 'Υψηλαντῶν μέχρι τοῦ Βούρβαχη. 'Ο 'Αρμάνδος Καρρὲλ ἰσχυρίζεται, ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ τῶν συγχρόνων 'Ελλήνων, ὅτι ἐν ἔτει 1813 φανταζόμενοι οὗτοι τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ὡς τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς ἀναγεννήσεως, τοῦ διατυμπανισθέντος διὰ τῶν κηρυγμάτων τῆς 'Ιερᾶς Συμμαχίας, ἐνόμισαν ἐπιστᾶσαν τὴν ὥραν τῆς εἰσελεύσεως αὐτῶν εἰς τὴν μεγάλην εὐρωπαϊκὴν οἰκογένειαν καὶ δεκαπέντε χιλιάδες νέων 'Ελλήνων κατετάχθησαν καὶ ἐπολέμησαν ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν συμμάχων, ἰδίως τῆς Ρωσσίας. "Οταν δέ, προσθέτει, εἶδον ματαιωθείσας τὰς ἐλπίδας των καὶ τὴν 'Ελλάδα θυσιασθεῖσαν εἰς τὰς

Digitized by Google

μεγάλας ἀρχὰς τῆς ἀκεραιότητος καὶ τοῦ ἀμεταβλήτου, τὰς διακηρυχθείσας ὑπὸ τῆς νικηφόρου συμμαχίας, οἱ στρατιωτικοὶ οὗτοι, οὓς ἡ γενικὴ εἰρήνη ἐπανέρριπτεν εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον, ἐπεστρεψαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, συναποκομίζοντες ὅμως καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ὑπεροχῆς των ἀπέναντι τῶν ἀμορφώτων στρατιωτικῶν τῆς Πύλης. Ἦτο ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν δύο νεαρώτατοι βλαστοὶ ἡγεμονικῆς τῆς Μάνης οἰκογενείας, ὁ Δημήτριος Γρηγοράκης ὁ Καβαλλιέρος καὶ Τζώρτζης Γρηγοράκης ὁ Δραγὼν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, ἀπαύστων ὅμως μαχῶν, προήγοντο ὁ μὲν εἰς συνταγματάρχην, ὁ δὲ εἰς ἐπίλαρχον ξένων στρατευμάτων.

Ὁμοίως καὶ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἄνευ τῆς τραχείας σχολῆς τῶν ἀδιαλείπτων πρὸς τοὺς Βαρβαρέσους συγκρούσεων, τῶν παραβιάσεων τῶν ἀποκλεισμῶν, τῆς μακρᾶς πολλάκις θητείας τῶν νησιωτῶν ἐν τοῖς στόλοις τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας

Digitized by Google

δὲν ἤθελεν ἔχει ἑτοίμους τοὺς ἄνδρας οἵτινες ἔμελλον νὰ ὁδηγήσωσιν ἡμέραν τινα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς ἀπροσδοκήτους ἐπιτυχίας. Ἐν ἀρχῇ ἤδη τῆς ἐκπνεούσης νῦν ἑκατονταετηρίδος ὁ Γεώργιος Βούλγαρης, μπὰς-ρεῒς τῆς ὀθωμανικῆς ρεάλε, πατρονάμπεης, μοίραρχος, ἐθεωρεῖτο ὁ κράτιστος θαλασσινὸς πολεμιστὴς τοῦ σουλτάνου, τὸ ἐπισημότατον μετὰ τὸν καπιτὰν-πασσᾶ ναυτικὸν πρόσωπον. Ἑτέρα οὐχὶ ἀναξία λόγου πολεμικὴ σχολὴ διὰ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ὑπῆρξεν ὁ καταδρομικὸς στόλος τοῦ Κατσώνη, τοῦ «μαγκιὸρ Λάμπρου», τοῦ ὁποίου τὰ κατορθώματα ἐξῆψαν τὴν φαντασίαν τῆς τότε ναυτικῆς νεότητος τῆς Ἑλλάδος, ἐξήγειραν τὴν περὶ πολεμικῆς του ἱκανότητος συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ καὶ κατέδειξαν τὴν σημασίαν γενικωτέρου τινος ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς θαλάσσαις ἀγῶνος. Ἐν τῷ στόλῳ τοῦ Κατσώνη ἐμορφώθησαν ἔξοχοι πλοίαρχοι καὶ ἀξιωμα-

Digitized by Google

τικοί, ὁ Ἀνάργυρος, ὁ Καρακατσάνης, ὁ Ζυγούρης, ὁ Νέστωρ, ὁ Δεληγιαννάκης, ὁ Μπούμπουλης, ὁ Κασίμης, ὁ Ἀλεξόπουλος, ὁ Ταταράκης, ὁ Νικηφοράκης καὶ ὁ μετὰ ταῦτα ναύαρχος τῶν Ψαρῶν Ἀποστόλης. Εἰς τὰς καταδρομὰς τοῦ Κατσώνη καὶ τὰς προγενεστέρας αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ 1770, καταδρομὰς τῶν Ψαριανῶν πρέπει νὰ ζητηθῶσιν αἱ ἀρχαὶ τοῦ νεωτέρου πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἔμελλε νὰ δοξάσῃ αὐτοὺς ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐν Τσεσμὲ ναυμαχίας μέχρι τοῦ κατάπλου τοῦ ρώσσου ναυάρχου Σινιάβιν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, Ὑδραῖοι καὶ Κάσσιοι, Ψαριανοὶ καὶ Σπετσιῶται καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ Αἰγαίου ναυτικοὶ δὲν ἔπαυσαν ζῶντες ὑπὸ τὴν ἰδέαν ἐνδεχομένου ἐν τοῖς ὕδασιν αὐτῶν πολέμου, μετρούμενοι δὲ καθ' ἑκάστην μὲ τὴν οὕτως εἰπεῖν ἐπίσημον καὶ

Digitized by Google

ἀνεκτὴν τῇ Πύλῃ πειρατείαν τοῦ Τύνητος, τῆς Ἀλγερίας καὶ τῆς Τριπολίτιδος, δὲν ἐθεώρουν πλέον ἑαυτοὺς κυβερνήτας σιταγωγῶν, ἀλλὰ τρόπον τινὰ πολεμικοὺς ἀξιωματικούς, φρουροὺς τῆς σημαίας των καὶ αὐτῶν τῶν λιμένων των, περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν ὁποίων πολὺ δὲν ἀνησύχει ὁ ἐν Κερατίῳ μακαρίως ναυλοχῶν στόλος τοῦ κράτους. Οἱ τοιοῦτοι κίνδυνοι πολλάκις δὲν ἐπήρχοντο ἐκ τῶν ἀκτῶν μόνον τῆς Βαρβαρίας. Τὸ θέρος τοῦ 1789 ἡ Ὕδρα προσεβάλλετο ὑπὸ τοῦ διαβοήτου καταδρομέως Γουλιέλμου τοῦ Μελιταίου, ἡγουμένου στόλου ὑπὸ ρωσσικὴν σημαίαν, καθ' οὗ ὁ Κατσώνης κατὰ μὲν τὸν βιογραφήσαντα αὐτὸν υἱόν του καὶ τὸν Σάθαν ἀντετάχθη, κατὰ δὲ τοὺς Ὑδραίους χρονογράφους οὐ μόνον δὲν ἀντετάχθη, ἀλλὰ καὶ συνέπραξε μετ' αὐτοῦ.

Ἐκ πάντων τούτων ἄγρυπνος τῶν ναυτικῶν νήσων μέριμνα περὶ τὰ πο-

Digitized by Google

λεμικά. Οἱ λιμένες δὲν ἀνέμειναν τὴν Ἐπανάστασιν ὅπως ὀχυρωθῶσι, πολὺ δὲ περισσότερον δὲν ἀνέμειναν αὐτὴν τὰ σκάφη ὅπως ὁπλισθῶσιν. Ταῦτα δὲν ἐναυπηγοῦντο πλέον κατὰ τύπον ἁπλῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν. Ἐν ἔτει 1816 τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν τοῦ Αἰγαίου ἠρίθμει ἑπτακόσια σκάφη μετὰ δεκαοκτὼ χιλιάδων ναυτῶν καὶ ἑξακισχιλίων πυροβόλων ! Ὁ ἀγὼν εὗρε τὰς νήσους πανόπλους. Ὀλίγας μόνον ἡμέρας μετὰ τὰ ἐν Καλαβρύτοις γεγονότα ἡ Μπουμπουλίνα ἐνεφανίζετο πρὸ τοῦ Ναυπλίου καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀνήγετο ὁ πρῶτος μέγας ἑλληνικὸς στόλος. Ὑπῆρχε δὲ ἤδη φιλοκάλως τετυπωμένον ἐν τῷ ἐπὶ Βούλγαρη ἱδρυθέντι ὑδραϊκῷ τυπογραφείῳ τοῦ Τόμπρα πλῆρες σηματολόγιον, καθ' ὃ οἱ μοίραρχοι ἔμελλον νὰ σημαίνωσι ἐξελιγμοὺς καὶ κινήσεις, ἐφαρμόζοντες τακτικὴν οὐχὶ κατωτέραν τῆς τακτικῆς τῶν στόλων τοῦ Ῥόδνεϋ καὶ τοῦ Κέππελ. Ὀλίγον τι βραδύ-

Digitized by Google

τερον ὁ Πάργιος καὶ ὁ Νικόδημος κατεσκεύαζον πυροβολικὰ ὅμοια ἐκείνων, ἅτινα μόνον ἐν Τουλῶνι ἠδύναντο νὰ κατασκευασθῶσιν ὅπου ὁ πρῶτος εἶχε διδαχθῇ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ γάλλου ἀξιωματικοῦ Ρίτσι. Παραμοναὶ μεγάλων ἔργων, καθ' ἃς βλέπομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐπιβαλλομένην ἄσκησιν καὶ παρασκευὴν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ ἀξιόλογόν τινα τάσιν πρὸς ἀπόκτησιν θεωρητικῶν τινων γνώσεων ἀπαραιτήτων εἰς διεξαγωγὴν σπουδαιοτέρων πολεμικῶν ἐγχειρημάτων. Ὁ Γιακουμάκης Τουμπάζης κατέλιπεν ἐγχειρίδιον ναυτιλίας καὶ σημειώσεις περὶ πυροβολικοῦ, σωζομένας ἐν τῷ Ἱστορικῷ καὶ Ἐθνολογικῷ Μουσείῳ, μετὰ σχεδίων καὶ πινάκων.

Ἡ περὶ τὰ πολεμικὰ ἐπιμέλεια ἐπετάθη, ὅτε αἱ ἐνέργειαι τῆς Ἑταιρίας τῶν φιλικῶν ἔφθασαν μέχρι τῶν ναυτικῶν ὁμίλων. Τότε δὲ ἦτο φυσικὸν νὰ στραφῇ πλέον ὁ λογισμὸς

Digitized by Google

τῶν πεπειραμένων θαλασσινῶν ἐκείνων καὶ πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀρχηγίας τῶν ναυτικῶν δυνάμεων, αἵτινες κατὰ τὴν εὐκταίαν σύγκρουσιν ἔμελλον νὰ παραταχθῶσιν. Ἀνεπαισθήτως ἐμορφώθη ἡ πεποίθησις περὶ τῶν κεκλημένων ν' ἀρχηγήσωσιν ἐν ἐνδεχομένῃ περιπτώσει. Εἰς ἐπιβολὴν ὅμως τῶν ἐκλεκτῶν τούτων δὲν ἐξήρκεσε μόνη ἡ ναυτικὴ αὐτῶν ἀρετή, ἡ πεῖρα καὶ ἡ ἀποδεδειγμένη αὐτῶν εὐτολμία. Τὸ γένος, ἡ κοινωνικὴ τάξις ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ λίαν δικαίως. Ἡ φύσις τῶν ναυτικῶν ἐκείνων κοινωνιῶν καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς μᾶλλον δημοκρατιζούσης ψαριανῆς ἦτο ἰδιαζόντως ἀριστοκρατική. Ἡ οὕτως εἰπεῖν εὐγένεια ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν πρωτευόντων ἐφοπλιστῶν, διευθυνόντων πράγματι καὶ τὰ κοινά, ὁ δ' ἁπλῶς πλοιαρχῶν οὐδέποτε ἠδύνατο νὰ ἐξισωθῇ πρὸς τὸν ὁπλίζοντα ἅμα καὶ πλοιαρχοῦντα. Παρεμφερὲς τοῦτο πρὸς τὴν παλαιοτάτην τριηραρχίαν,

Digitized by Google

πρὸς τὰ ἐν τῷ στόλῳ τοῦ λόρδου Χάουορδ τοῦ Ἔφιγκαμ τοῦ ἀντιπαραταχθέντος κατὰ τῆς μεγάλης Ἀρμάδος κρατήσαντα, πρὸς τὰς συνηθείας τῶν gueux de mer τῆς ὁλλανδικῆς ἐπαναστάσεως, τῶν σκανδιναυῶν Βίκιγκ. Ἐπανάληψις τῆς ἱστορίας οἱουδήποτε πρωτογενοῦς πολεμικοῦ ναυτικοῦ.

Εἰς τὸ εἶδος τῶν ναυτικῶν τούτων εὐπατριδῶν ἀνῆκον ὁ Τουμπάζης, ὁ Μιαούλης, ὁ Ἰωάννης Βούλγαρης, ὁ Μπότασης, ὁ Ἀποστόλης, ὁ Ἰούλιος Μπουρέκας τῆς Κάσσου, ἡ δὲ ὕψωσις αὐτῶν εἰς τὴν ἀρχηγίαν δὲν ἦτο ἔργον οὔτε τυχαίας οὔτε αὐθαιρέτου ἀποφάσεως τῶν προκρίτων. Ἦσαν οἱ φυσικοὶ ἀρχηγοὶ τοῦ στόλου καὶ μετὰ νέαν τῶν πραγμάτων μελέτην πείθομαι ὅτι δὲν εἶχον ἐντελῶς ἄδικον ἐν ἄλλῃ πραγματείᾳ μου γράφων, ατὸ ναυτικὸν τῆς Ἐπαναστάσεως, πολὺ πρὶν ἐπιστῇ ἡ στιγμὴ τοῦ κατὰ τοῦ πολεμίου ἐπίπλου, εἶχε τοὺς στόλους

αὐτοῦ, τοὺς ἀρχηγούς του, αὐτὸν τὸν ὀργανισμόν του, πληρεστάτην δ' ἐπίγνωσιν τοῦ μεγέθους τοῦ ἐπικειμένου ἔργου».

Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους» εἰ καὶ δὲν φαίνεται ἐν γένει μακρυνόμενος τοιαύτης τινος γνώμης πλανᾶται ὡς πρὸς τὸν Μιαούλην νομίζων ὅτι «ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἐμάντευσε τίς ἐκ τῆς πολυαρίθμου πλειάδος τῶν ἀρειοτόλμων τῆς Ὕδρας πλοιάρχων ἔφερεν ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ τὴν πεπρωμένην τῆς ἡγεμονίας σφραγῖδα». Δὲν ὑποθέτω ὅτι ἦτο ἀνάγκη μαντείας διὰ νὰ διακριθῇ τὸ πασιφανές, ὅπερ εὐχερῶς θέλω ἀποδείξῃ δι' ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων καὶ πληροφοριῶν βασιμωτέρων τῶν «ὁμιλιῶν τῶν φιλτάτων τῷ ἱστορουμένῳ» ἐφ' ὧν ὁμολογεῖ ὅτι στηρίζεται ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐξόχου ἄλλως ἔργου τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους».

Ἐν Ὕδρᾳ δύο κυρίως πρὸ τοῦ ἀγῶ-

Digitized by Google

νος γενεαὶ ναυτικῶν πολεμιστῶν διεκρίθησαν, ὀλίγα ἔτη ἡ μία προηγηθεῖσα τῆς ἄλλης. Ἡ μὲν πρώτη αὐτῶν ἔδωκε τὸν Μιαούλην, ἡ δὲ νεωτέρα πάντας σχεδὸν τοὺς ὑποδεεστέρους μοιράρχους καὶ κυβερνήτας τοῦ ὑδραϊκοῦ στόλου. Ὁ Μιαούλης ἀνῆκεν εἰς τὴν γενεὰν τοῦ Γεωργίου Βούλγαρη, τοῦ Δημητρίου Σαρχόση, τοῦ Ἰωάννου Καραντάνη, τοῦ Κωνσταντίνου Μεθενίτου, τοῦ Ἀναγνώστου Καρμανιόλα, τοῦ Γεωργίου Κιβωτοῦ, τοῦ Χατζῆ-Λαζάρου Κατάρα, τοῦ Κωνσταντίνου Γκιούστου, οἵτινες δὲν ἀπετέλουν ὀλίγην δόξαν διὰ τὴν μικρὰν νῆσον, καθ' ἣν ἐποχὴν οὐδεὶς ἐφαντάζετο ὅτι ἐκ τῶν κόλπων αὐτῆς ἔμελλον νὰ ἐξέλθωσι νέοι Δυγκὲ-Τρουὲν καὶ νέοι Ρούϋτερ. Ὁ Βούλγαρης, ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου ἔτους σεφερλῆς, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ ἐν τῷ τουρκικῷ στόλῳ θητεύοντες Ἕλληνες, ταχέως εἰς κυβερνήτην τῆς ὀθωμανικῆς ναυαρχίδος προαχθεὶς, μα-

Digitized by Google

θητὴς τοῦ διακεκριμένου καπιτὰν-πασᾶ Χουσεΐν, σώσας τὴν ζωὴν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Πασβάνογλου στρατείαν, καθ' ἣν ἔπιπτον οἱ Ὑδραῖοι ἀξιωματικοὶ Τζάπιλας καὶ Μπούζας, διακριθεὶς ἀκόμη τῷ 1797 ἐν Αἰγύπτῳ, καθαρίσας, — ἐπὶ κεφαλῆς μοίρας μετὰ πληρωμάτων κατὰ τὸ πλεῖστον ἑλληνικῶν, — τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου πρωτοφανοῦς τὸ θράσος πειρατείας, ἤθελεν ἀνυψωθῇ εἰς αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ καπιτὰν-πασᾶ ἂν μὴ ἀπέκρουεν ἐπιμόνως τὴν ἐπανειλημμένως προταθεῖσαν αὐτῷ ἀλλαξοπιστίαν. Ὁ Καραντάνης, κυβερνήτης καὶ οὗτος τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος, σώσας αὐτὴν διὰ θαυμάτων τόλμης καὶ δεξιότητος φλεγομένην διὰ μέσου τῶν ρωσσικῶν γραμμῶν, ἐγένετο ἥρως διὰ μόνον τὸν ἔρωτα τοῦ ἐπαγγέλματος καθ' ἣν ἐποχὴν δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξεγερθῇ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀπτοήτων τούτων ἀνδρῶν ἡ ἐλπὶς τῆς ἐθνικῆς

Digitized by Google

ἀναστάσεως. Ὁ Σαρχόσης, προώρως δυστυχῶς ἀπολεσθεὶς ἐκ κιτρίνου πυρετοῦ ἐν Μαρτινίκᾳ, ὑπῆρξεν ὁ κυρίως ἐμφυσήσας τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα εἰς τὸ ὑδραϊκὸν ναυτικόν. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τὸ σκάφος του ἦτο ἐμπορικόν, κρίνων ἐκ τοῦ τύπου αὐτοῦ, ἐκ τῆς πειθαρχίας τοῦ πληρώματος, ἐκ τῶν τρόπων του ἀπαίροντος ἢ καταπλέοντος, χαιρετίζοντος τὴν σημαίαν τοῦ λιμένος διὰ τῶν νενομισμένων βολῶν ἐν αὐτῇ τῇ Θεσσαλονίκῃ, ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει. Βεβαίως δὲ ὁ θαλασσινὸς οὗτος ἐθεώρει ἑαυτὸν σπουδαίως ὡς ἀποτελοῦντα μέρος ἐπισήμου ναυτικῆς δυνάμεως καὶ τὴν μικράν του νῆσον κράτος σχεδὸν αὐτόνομον, ἀφοῦ ἐν ὀνόματι αὐτῆς ἐζώγρει ὁλόκληρον συμμορίαν ληστοπειρατῶν ἐν Καϋμένῃ. Ὁ Μεθενίτης ἐφημίσθη καταβαλὼν μετὰ λυσσώδη πάλην κορβέταν τοῦ δέϋ τῆς Ἀλγερίας ὑπὸ τὰς ὄψεις ὁλοκλήρου τῆς πρωτευούσης τῆς

Digitized by Google

Μαγιόρκας Πάλμας, φρενητιωδῶς ἐπευφημούσης. Ὁ ἀγὼν διεξήχθη ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς περιλαλήτου μεταξὺ «Κηρσὰρζ» καὶ «Ἀλαβάμας» μονομαχίας. Οἱ ἀντίπαλοι συναντηθέντες ἐν τῷ λιμένι ὥρισαν ἐκτὸς αὐτοῦ τόπον καὶ ὥραν τῆς συγκρούσεως, ὅπως ὀλίγα τινα ἔτη πρότερον ἔπραττον τοῦτο ὁ ἄγγλος πλοίαρχος Κούρτνεϋ καὶ ὁ γάλλος Μποντπὰρ ἐνώπιον τῆς Νέας Ὑόρκης. Τῆς αὐτῆς τόλμης καὶ δεξιότητος ἦσαν ὁ Καρμανιόλας, τεσσαράκοντα μίλια ἀπὸ τῆς Καρθαγένης ἀποκρούσας, μετ' ἀπεγνωσμένην πάλην, τὴν κατ' αὐτοῦ ἐμβολὴν τῶν πεζοναυτῶν γαλλικοῦ πάρωνος διώξαντος αὐτόν, καὶ ὁ Κατάρας καταβαλὼν περὶ τὰς ἀκτὰς τοῦ παπικοῦ κράτους δύο τυνησίους πειρατάς. Ὁ Κιβωτὸς κατεβύθισεν ἰσχυρὰν ἀλγερινὴν κορβέταν μεταξὺ Μελίτης καὶ Σικελίας. Τέλος ὁ Γκιοῦστος, ὁ πατριώτης Γκιοῦστος, ὁ θανατωθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ

Χοσρὲφ ὡς φιλικὸς, εἶχε προαχθῇ καὶ οὗτος ὡς ὁ Βούλγαρης εἰς μπὰς-ρεῒς τῆς ναυαρχίδος. Καὶ δὲν ἦσαν μόνοι οὗτοι. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ναυτικὴ νεότης εἰς τὰς τάξεις τὰς ὁποίας κατελέγετο καὶ ὁ Μιαούλης, μόνος σχεδὸν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐξεχόντων ὁμηλίκων ἐπιζήσας ὅπως ὁδηγήσῃ τὴν εὐθὺς κατόπιν γενεὰν εἰς τὸν δυσχερέστατον τῶν ἀγώνων. Ἦτο πρεσβύτερος τοῦ Σαχτούρη κατὰ δεκαπέντε ἔτη καὶ κατὰ εἰκοσιεπτὰ τοῦ Ἀντωνίου Κριεζῆ.

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1769. Τὸ ἔτος τοῦτο πολλάκις θὰ σημειωθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀφοῦ εἶνε τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη, τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου, τοῦ Γεωργίου Βούλγαρη καὶ ἂν θέλετε ἀκόμη τοῦ Σατωβριὰν τοῦ Νέϋ, τοῦ Οὐέλιγκτων τοῦ Ναπολέοντος. Ἡ οἰκογένεια εἰς ἣν ὁ ναύαρχος ἀνήκει,—οἱ Βῶκοι,—καταγομένη ἐξ ἑνὸς τῶν ὑπὸ τὴν προστα-

Digitized by Google

σίαν τῆς σουλτάνας Βαλιδὲ χωρίων, τῶν Φύλλων, ἐγγὺς τῆς Χαλκίδος κειμένου ὅπου ἔτι σώζεται θέσις Βωκέϊκα, εἶχεν ἤδη ἐγκατασταθῇ ἐν Ὕδρᾳ ἕνα αἰῶνα ἀκριβῶς πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ. Ἐντελῶς ἀστήρικτος εἶνε ὁ ἰσχυρισμός τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ καὶ τοῦ «Εὐρίπου» ὅτι ὁ Μιαούλης ἐγεννήθη ἐν Φύλλοις, δεκαεπτὰ δὲ ἐτῶν τὴν ἡλικίαν ἠναγκάσθη νὰ καταλίπῃ τὴν Εὔβοιαν καὶ φύγῃ εἰς Ὕδραν, φονεύσας Τοῦρκον ἐπιβουλευθέντα τὴν ὡραίαν ἀδελφὴν τοῦ πατρός του. Τὸ αὐτὸ ἄλλως λεξικὸν ἀμέσως κατωτέρω ἀναγράφει ὅτι ἐν ἡλικίᾳ δεκαὲξ ἐτῶν ἀνεδείχθη κυβερνήτης ἑνὸς τῶν πατρικῶν πλοίων τὰ ὁποῖα βεβαίως δὲν ἐφωπλίζοντο ἐν τοῖς μεσογείοις Φύλλοις, οὔτ' ἐξέπλεον αὐτῶν. Τοιαῦτα δὲ γεγονότα δὲν ἤθελον ἀγνοῇ οὔτε ὁ πρεσβύτερος τοῦ Μιαούλη Ἰωάννης Κριεζῆς, οὔτε ὁ σύγχρονος Γεώργιος, ὁ τοσαύτας λεπτομερείας περὶ τοῦ πρὸ τοῦ 1821

Digitized by Google

ὑδραϊκοῦ βίου ἀναγράψας, οὔτε ὁ Ἀντώνιος Μιαούλης ὁ υἱὸς τοῦ ναυάρχου καὶ συμμαχητής, οὔτε ὁ ὑπασπιστὴς αὐτοῦ Στύπας. Ὅλως τὸ ἐναντίον μάλιστα· πάντες οὗτοι συμφωνοῦσιν, ἀνομολογεῖ δὲ καὶ ἡ οἰκογενειακὴ παράδοσις, ὅτι ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἐγεννήθη ἐν Ὕδρᾳ.

Ὁ πατὴρ τοῦ ναυάρχου ὑδραῖος κοτζάμπασης Δημήτριος Βῶκος ἐγεννήθη καὶ οὗτος ἐν Ὕδρᾳ καὶ τρὶς νυμφευθεὶς ἔζησεν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ θανάτου καὶ τῆς τρίτης αὐτοῦ συζύγου, μεθ' ὃν προσλαβὼν τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀπεχώρησεν εἰς Σύμην, ὅπου βραδύτερόν ποτε ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ ναύαρχος, καταπλεύσας ἐπὶ κεφαλῆς ὁλοκλήρου μοίρας. Τὸν Ἀνδρέαν ἀπέκτησεν ἐκ τῆς τρίτης αὐτοῦ συζύγου Ἀδριανῆς, χήρας Ἀνδρέου τινος Βόχα, δεύτερον μὲν υἱὸν αὐτῆς, τέταρτον δὲ μεταξὺ τῶν ἓξ υἱῶν του, οἵτινες πάντες ἐκτὸς τοῦ Ἀνδρέα ἔφερον τὸ οἰκογενειακὸν Βῶ-

Digitized by Google

κοι, ὁ Γεώργιος ἐκ τῆς πρώτης συζύγου, ὁ Ἀντώνιος ἐκ τῆς δευτέρας καὶ ἐκ τῆς τρίτης ὁ Ἀθανάσιος ὁ καὶ Ἀναγνώστης, ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ Νικόλαος, πάντες πρόκριτοι ὡς ὁ πατὴρ αὐτῶν καὶ ὁ Μιαούλης, ἐκτὸς τοῦ Γεωργίου καὶ Θεοφάνους· διότι τὸ ἀξίωμα τοῦ προὔχοντος δὲν ἦτο ἀπολύτως κληρονομικὸν ἐν Ὕδρᾳ. Εἶχε δὲ καὶ θυγατέρας ὁ πολύτεκνος Βῶκος τὴν Ἀρχόντω Ἀνδρέου Χατζῆ Ἀνδρέου, τὴν Ἀδριανὴν Δ. Κριεζῆ καὶ τὴν Διαμάντω Β. Παντελάκη. Ταῦτα κατὰ τὰ γνωστὰ καὶ ἐξηκριβωμένα περὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἐξ ἧς ὁ Μιαούλης, ἀνατραφείσης ὑπὸ τοῦ αὐστηροῦ γέροντος Βώκου ἐν χρηστότητι καὶ φιλοπατρίᾳ. Καὶ οἱ μὲν δύο πρωτότοκοι Γεώργιος καὶ Ἀντώνιος λόγῳ ἡλικίας δὲν μετέσχον τοῦ ἀγῶνος· ὁ Ἀθανάσιος δὲν ἦτο ναυτικὸς οὔτε ναυτικοὺς υἱοὺς εἶχεν· ὁ υἱὸς ὅμως τοῦ Ἀντωνίου Δημήτριος Βῶκος μετέσχε δεκαοκτὼ

Digitized by Google

ἐκστρατειῶν. Ἐπίσης οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοφάνους, ὧν ὁ μὲν Δημήτριος ἦτο πλοίαρχος, ὁ δὲ Ἀντώνιος εἶνε ὁ περίφημος πυρπολητής, ὁ ἀνατινάξας ὀθωμανικὴν κορβέταν ἐν Σούδᾳ, ὁ μετὰ τοῦ Κανάρη καὶ Μπούτη κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀποσταλείς. Τρίτος υἱὸς τοῦ Θεοφάνους, πυρπολητὴς καὶ οὗτος ἐκάη περὶ τὸ Μεσολόγγιον μὴ θελήσας νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ προώρως ἀναφλεγὲν πυρπολικόν του. Ὁ νεώτατος τῶν ἀδελφῶν τοῦ ναυάρχου Νικόλαος Βῶκος ἦτο καὶ οὗτος ἐκ τῶν καλῶν πλοιάρχων τοῦ ἀγῶνος. Προσθέσατε νῦν εἰς τὴν πλειάδα ταύτην τῶν γενναίων τοὺς ἐκ τῶν ἓξ υἱῶν τοῦ Μιαούλη μετασχόντας τοῦ πολέμου, τὸν ναύαρχον Δημήτριον, τὸν κυβερνήτην τῆς ναυαρχίδος «Ἄρεως» καὶ ἐπιστολέα τοῦ στόλου Ἀντώνιον, τὸν ἐν τῇ ὑπὸ τὰ Κύθηρα ναυμαχίᾳ τοῦ 1824 διακριθέντα πλοίαρχον τῆς μοίρας Σαχτούρη εἰκοσαετῆ Ἰωάννην καὶ τὸν Ἐμμα-

Digitized by Google

νουήλ, ἀξιωματικὸν καὶ τοῦτον τοῦ Ἀγῶνος, διὰ νὰ ἔχητε πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης πατριᾶς. Τοὺς ἓξ αὐτοῦ υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Μαρίαν Πινότση, ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Εἰρήνης, εὐειδοῦς θυγατρὸς τοῦ ἱερέως Ἰωάννου Μπίκου.

Ὁ Ἀνδρέας ὑπῆρξεν εὔσωμον καὶ πνευματῶδες παιδίον. Πλήρης ζωῆς, παρεῖχε πράγματα εἰς τοὺς ἐπιτετραμμένους τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ, ἥτις εἰρήσθω ἐν παρόδῳ μικρὸν προέκοψε παρὰ τὰς ἐπιμόνους προσπαθείας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Παίζων οὗτος ἀπεκάλει τὸν ἀτίθασσον υἱὸν μαγκιόρ - Λάμπρον, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ τόσον ὀλίγον συμπαθοῦς πρὸς τὴν νομιμόφρονα καὶ συντηρητικὴν Ὕδραν ἀτρομήτου καταδρομέως, ὅστις εἶχε τότε πληρώσῃ τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου διὰ τῆς φήμης του. Δὲν ἐβράδυνεν ἄλλως ὁ ἥρως ἡμῶν, ὡς θέλουσί τινες τῶν βιογράφων αὐ-

Digitized by Google

τοῦ, ἡ οἰκογενειακὴ ὅμως παράδοσις ἀποκρούει, νὰ δώσῃ νέας δικαιολογίας εἰς τὸ παρωνύμιον τοῦτο. Καταλιπὼν τὸ πλοῖον τοῦ θείου του Γεωργίου Στύπα, ἐν ᾧ τὸν εἶχον κατατάξῃ ἀπὸ τῆς δεκαετοῦς αὐτοῦ ἡλικίας, ἠκολούθησε τὸν πλοίαρχον Μιχαὴλ Χατζῆ-Μιχάλην συμπράττοντα μετὰ τῶν καταδρομέων Λάμπρου Κατσώνη καὶ Γουλιέλμου τοῦ Μελιταίου καὶ τοῦ ἁρματωλοῦ Ἀνδρούτσου. Ἅπαξ τότε ἐτόλμησε ν' ἀνέλθῃ μετὰ τοῦ Χατζῆ-Μιχάλη μέχρις αὐτοῦ τοῦ Καΐρου. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Ὕδραν δὲν ἦγε πλέον τῶν δεκαὲξ ἐτῶν ἡλικίαν. Ὁ ἔρως τῆς θαλάσσης εἶχεν ἀπορροφήσῃ αὐτὸν ἐντελῶς. Ἦτο ἄλλωςτε τοῦτο πατροπαράδοτον, ἡ ἄνωθεν κλῆσις. Εἶχεν ἀποκτήσῃ πρωΐμως τι τὸ ἀρχικόν, ὅπερ ἐπιεικῶς συνεχώρουν αὐτῷ οἱ πρεσβύτεροι διὰ τὰ πολλὰ αὐτοῦ προτερήματα. Ταχέως κατεδείχθη δραστήριος καὶ τολμητίας καὶ ἡ κοινὴ γνώμη

Digitized by Google

τῶν συγγενῶν, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀσθενήσαντος ἀδελφοῦ του Ἀντωνίου, ἐπέβαλεν οὕτως εἰπεῖν εἰς τὸν διστάζοντα πατέρα τὸν δεκαεξαετῆ νεανίσκον κυβερνήτην τοῦ οἰκογενειακοῦ σκάφους, ὅπερ ἦτο ἐν πρώτης τάξεως «λατινάδικο», ὡς ἀπεκαλοῦντο τότε τὰ σιταγωγά, τὰ προηγηθέντα τῶν παρώνων καὶ τῶν τριστήλων τῆς Ἐπαναστάσεως. Τὸ τί ἤξιζεν ὁ νεαρὸς καπετάνιος ἀπέδειξεν ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ βημάτων. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων πλοιάρχων, οἵτινες συνέδεσαν σχέσεις μετὰ τῶν ἐμπορείων τῶν κόλπων τῆς Γενούης καὶ τοῦ Λέοντος. Μικρόν τι μετὰ ταῦτα Μπροῦσκος ὁ Πεσλήκης ἐκπλεύσας τοῦ στενοῦ τῶν Γαδείρων κατήγετο εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ ὁ Δημήτριος Χριστόφιλος ἔπλεε πρῶτος ἐκ τῶν Ὑδραίων εἰς Ἀμερικήν. Ἦσαν οἱ χρόνοι τῆς ἀκμῆς τοῦ ὑδραϊκοῦ ναυτικοῦ. Ἡ μερὶς τῶν ναυτῶν τοῦ Μιαούλη ἐπανα-

Digitized by Google

πλέοντος ἐκ Νικαίας ἀνῆλθεν εἰς χίλια διακόσια γρόσια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἤδη τὰ λατινάδικα δὲν ἐχώρουν πλέον τοὺς Ὑδραίους· ὁ Πεσλήκης ἐναυπήγει πλοῖον ἐν Φιοῦμε, ὁ δὲ Μιαούλης ἠγόραζεν ἐν Χίῳ λαμπρὸν σκάφος τουρκοκρητός, τὸν «Μιαούλ», ὅστις ἐπέπρωτο νὰ ἐκτοπίσῃ τὸ οἰκογενειακὸν τοῦ ναυάρχου ὄνομα, προσδίδων εἰς αὐτὸν τὸ ἴδιον. Περὶ τῆς ἐκ τοῦ «μία οὖλοι» ἐτυμολογίας ἐννοεῖται ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ σοβαρῶς λόγος. Μετά τινα ὅμως χρόνον ὁ Μιαούλης δὲν ἠρκεῖτο πλέον εἰς τὸν εἰρηνικὸν «Μιαούλ».

Πλησιάζομεν εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἡ δὲ τουρκικὴ σημαία οὐδὲν δύναται κατὰ τῶν θρασέων Βαρβαρέσων, τῆς Πύλης ἄλλως ἐχούσης λίαν ἐπιεικῶς πρὸς αὐτούς. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ τεθῇ τὸ χρονικὸν ὅριον μεθ' ὃ τὰ τέως ἀπόλεμα ἑλληνικὰ σκάφη ἄρχονται μεταβάλλοντα ὄψιν, ἰδίως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀλγερίνων ἀθρόαν

Digitized by Google

αἰχμαλωσίαν τριακοσίων Ὑδραίων, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀντ. Κριεζῆς μειράκιον ἔτι. Ὁ Μιαούλης ἀγοράζει πάρωνα ἐκ Νεαπόλεως, μετὰ ἐπικερδῆ δὲ πλοῦν εἰς Γενούην καταπλέει ἐπ' αὐτοῦ εἰς Λισαβῶνα, πρῶτος μεταξὺ τῶν ναυτικῶν ἡμῶν. Ἐν ἔτει 1802 παραδοὺς τὸν πάρωνα εἰς τὸν γυναικάδελφον αὐτοῦ Ἀντώνιον Μπίκον ναυπηγεῖ ἐν Ἐνετίᾳ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐμπειροτέρου τῶν ὑδραίων ναυπηγῶν τὸ λαμπρότατον τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν, εἰκοσιδύο πυροβόλων, ἀληθὲς κορβέτον, πληρώματος ἑκατὸν πέντε ἀνδρῶν, τοῦ ὁποίου μόνον ὁ διάκοσμος τῆς αἰθούσης τοῦ μεγαλοπρεποῦς πλοιάρχου καὶ τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη ὑπελογίσθησαν εἰς πλείονα τῶν πεντακισχιλίων διστήλων. Ἡ ναυπήγησις τοῦ σκάφους τούτου ἔδωκε τὸ σύνθημα ἀληθοῦς ναυπηγικῆς ἀναμορφώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ καὶ ἐκ πλείστων εὐρωπαϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν ναυπηγείων κα-

Digitized by Google

θειλκύσθησαν εἰς λογαριασμὸν τῶν ἐφοπλιστῶν τοῦ Αἰγαίου σκάφη ἐπιτήδεια οὐ μόνον πρὸς μεταφορὰν ἀλλὰ καὶ πρὸς μάχην. Τῶν νέων σκαφῶν τούτων, ὧν οὐδὲν σχεδὸν ὑπῆρξε μὴ φέρον τὸ ὄνομα ἀρχαίου τινὸς προγονικοῦ θεοῦ ἢ ἥρωος, τὰ ἄριστα ἦσαν τοῦ Σαχίνη, τοῦ Τσαμαδοῦ, τοῦ Βούλγαρη, τοῦ Ζάκα, τοῦ Πινότση, τοῦ Κριεζῆ, τοῦ Τουμπάζη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Λαλεχοῦ, τοῦ Μπουντούρη, τοῦ Βατσαξῆ, ὧν τινα ἐχρησίμευσαν μετὰ ταῦτα εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ἐπὶ τοῦ νέου τούτου πλοίου παραβιάζων ὀλίγον τι βραδύτερον ὁ Μιαούλης δευτέραν φορὰν τὰς γραμμὰς τῶν ἀποκλειόντων τὴν Γένοβαν Ἄγγλων ἐδιώχθη ὑπὸ πλειόνων σκαφῶν καὶ ὑπὸ γαλήνης καταληφθεὶς πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἱσπανίας καὶ συλληφθεὶς προσήχθη ἐνώπιον τοῦ ἀρχηγοῦ, ὅστις ἦτο ὁ Νέλσων. Πολυτρόπως ἐξετέθησαν τὰ κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην. Νὰ παραδεχθῶ-

Digitized by Google

μεν τὴν ὑπὸ τοῦ Κριεζῆ ἀναγραφομένην παράδσιν; Κατ' αὐτὴν ὁ Μιαούλης ἦτο ἐλευθεροτέκτων, ἐλπίζων δὲ ὅτι καὶ ὁ Νέλσων θὰ ἦτο τοιοῦτος προσέφυγεν εἰς τὰ συνήθη τῶν τεκτόνων σημεῖα ἀναγνωρίσεως καὶ ἔσχε τὴν τύχην νὰ εὑρεθῇ πρὸ ἀδελφοῦ, ὅστις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀφήσῃ αὐτὸν ἐλεύθερον. Κατ' ἄλλην ἀκόμη ἀφελεστέραν ὁ νικητὴς τοῦ 'Αβουκὶρ τοσοῦτον ἐξεπλάγη ἐκ τοῦ ἀτρομήτου ἤθους τοῦ ἕλληνος ἐμποροπλοιάρχου ὥστε ἀπέλυσεν αὐτὸν ἐπειπὼν προφητικά τινα διὰ τὸ μέλλον μεγαλεῖον τοῦ ἀνδρὸς δίκην παχυλόγου τινὸς Φαλστάφ. Πειστικώτερα εὐτυχῶς διηγεῖται ὁ Ἄγγλος Ἔμερσον, ἔχων σύμφωνον τὸν συμπλωτῆρα τοῦ Μιαούλη Στύπαν: «Συλληφθείς ποτε ὑπὸ τοῦ λόρδου Νέλσωνος μετὰ ἑτέρων δύο ἑλληνικῶν πλοίων δὲν κατεδέχθη ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τῶν πλοιάρχων αὐτῶν, προσπαθούντων νὰ ἀποκρύψωσι τὴν γαλλικὴν ἰδιότητα

Digitized by Google

τοῦ φορτίου· ἡ πα
ὡμολόγησεν ὅτι ἡ
καία ἐγένετο ἀφο
τοῦ ἄγγλου ναυάρ

Διαφυγὼν τὸν
κίνδυνον ὁ Μικού
μικρὸν εἰς τὸν
Πλέων ἐξ Ἀλγερί
τρίβη ἐπί τινος ὑφ
ρίφαν. Μετ' ἀπρο
ἱστορεῖ ὁ Παπαρρ
τὸ ναυάγιον τοῦτο
φήγησιν παρὰ τοῦ
ἐλοξοδρόμει διὰ τ
ἐντὸς τοῦ πορθμοῦ
ρων συμπλωτὴρ
ὅτι ὑπάρχει περὶ
εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆ
Τί πειράζει, ἀπήν
κκί, εἴτε μὴ πιστ
εἴτε πεποιθὼς ὅτι
κίνδυνον, ἐξηκολο
ὑποδειχθὲν ὕπουλ
συνετρίβη αἴφνης

Digitized by Google

ὑπέστη ὁ ἀνὴρ ζημίαν». Οἱ βιογράφοι τοῦ ναυάρχου δὲν ἀναφέρουσιν, οὐδὲ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναφέρωσί τι τοιοῦτον· διότι ὁ Μιαούλης οὔτε μωρός, οὔτε ἄπειρός τις ναύτης ἦτο, πᾶν δὲ ἄλλο ἢ στενὴ καὶ μικροπείσμων κεφαλή.

Τὸ ναυάγιον περιγράφει ἐν λεπτομερείᾳ ὁ αὐτόπτης καὶ συνναυαγὸς Στύπας. Ἦτο ἡ δευτέρα μετὰ μεσημβρίαν ἡμέρας τινὸς τοῦ 1804. Τὸ πλοῖον ἐκτελοῦν διαδρομὴν κατηυθύνετο πρὸς τὴν ἄκραν τῆς Ταρίφας. Οἱ ὀπτῆρες ἀπὸ τῶν ἱστῶν προσεπάθουν νὰ καθορίσωσι, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διάφορα ἐπὶ τῆς ἀκτῆς σημεῖα ἀναγνωρίσεως, τὴν γραμμὴν ἔνθα ἔκειτο ἡ ἐπικίνδυνος χοιράς, ἢ νὰ τὴν διακρίνωσιν ἐκ τοῦ ὕπερθεν αὐτῆς θραυομένου κύματος, πρὸς στιγμὴν δ' ἐνομίσθη καταλειφθεῖσα ὑπηνέμως. Αἴφνης ἀπαίσιος κριγμὸς ἐξήγαγε πάντας τῆς πλάνης. Τὸ σκάφος εἶχε σφηνωθῇ ἐν τῷ βρά-

Digitized by Google

χῳ. ἀμφοτέρωθεν πληγὲν καὶ κατὰ πρύμναν καὶ κατὰ πρῷραν, χωρὶς ἐν τούτοις ἡ τρόπις νὰ ἐγγίσῃ τὴν πέτραν. Μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ψυχραιμίας ὁ Μιαούλης ἀντηνεμώσας κατώρθωσε νὰ ἐξελκύσῃ τὸ ἁπαλῶς σφηνωθὲν σκάφος, ὅπερ ἐστράφη νῦν τετραυματισμένον καὶ βραδὺ πρὸς τὴν Ἁλγεσίραν, παραπλέον τὴν ἀκτὴν καὶ δεινῶς διαῤῥέον. Ἱκανὴ ἀκόμη ἀπόστασις ὑπελείπετο μέχρις Ἀλγεσίρας, αἱ δὲ ἀντλίαι δὲν κατώρθουν πολλά. Τότε τὸ πλήρωμα ἀνέλαβε λεπτὴν καὶ δυσχερῆ ἐργασίαν, νὰ σύρῃ ὁλόκληρον δόλωνα ὑπὸ τὴν γάστραν τοῦ πλοίου ὅπως ἀνακόψῃ κατά τι τὴν ὁρμὴν τῶν εἰσρεόντων ὑδάτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πάντα ἀπέβαινον εἰς μάτην καὶ ὁ καταποντισμὸς ἠπειλεῖτο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, ὁ Μιαούλης ἐστράφη πρὸς τὴν ἀκτὴν ἵνα ἐξοκείλῃ. Καὶ τοῦτο ὅμως δὲν ἐπρόφθασε νὰ πράξῃ. Μικρὰ ἀκόμη ἀπόστασις ὑπολείπεται μέχρι τῆς στε-

Digitized by Google

ρεᾶς, ἀλλ' ἡ θάλασσα εἶναι ἐγκατεσπαρμένη δι' ὑφάλων, λείπει δὲ κατάλληλος πλοηγὸς ἀκτῆς, πρὸς ἣν δὲν ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ ἦσάν ποτε ἠναγκασμένοι νὰ πλεύσωσιν. Νέα προσάραξις ἀφαιρεῖ καὶ τὴν τελευταίαν ἐλπίδα σωτηρίας τοῦ σκάφους· ῥίπτονται τότε αἱ λέμβοι καὶ Μιαούλης καὶ πλήρωμα μακρύνονται σιγηλοὶ τοῦ τόπου τῆς καταστροφῆς, ἐνῷ βραδέως ἡ μεγαλοπρεπὴς ὁλκὰς κατέρχεται εἰς τὰς ἀβύσσους.

Ἐν τῷ ἀτυχήματι τούτῳ ἔδειξεν ὁ Μιαούλης τὴν γαλήνην τῶν ἰσχυρῶν χαρακτήρων. Τὸ μὲν πλήρωμα ἀπέστειλεν εἰς Ὕδραν διὰ τοῦ πλοίου τοῦ ἐκ Σπετσῶν Ἀναγνώστου Χατζῆ Ἀναργύρου, αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὸν δεκαετῆ υἱόν του Δημήτριον, ὅστις συνετέλει τὴν ναυτικήν του ἀνατροφὴν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τοῦ πατρὸς ἐπὶ τοῦ ναυαγήσαντος πλοίου, ἀπῆλθε διὰ τοῦ πλοίου τοῦ Ὑδραίου Ἀντωνίου Τούκα εἰς Λι-

Digitized by Google

βόρνον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Γένοβαν ὅπου συνομολογήσας δάνειον μετὰ τοῦ ἐμπόρου Ῥιγάτη καθελκύει τὸν «Ἡρακλέα», τοῦ ὁποίου τὸ σκάφος ἔμελλε βραδύτερον νὰ μετατραπῇ εἰς τὸ ἔνδοξον πυρπολικὸν, δι' οὗ τῇ 29 Αὐγούστου 1824, ὁ πυρπολητὴς Θεοχάρης ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα τὴν δίκροτον ὑποναυαρχίδα τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Μῆνάς τινας μετὰ ταῦτα ὁ Μιαούλης ἠνώρθου ἐντελῶς τὰ οἰκονομικά του, γενόμενος συνεταῖρος τοῦ ἐν Μελίτῃ μεγαλεμπόρου Θωμᾶ Οὐΐλσωνος.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶνε ἐμπορικὰ καὶ ὅλως εἰρηνικὰ κατορθώματα· ὀλίγον τι ὅμως πρὶν ἀπολέσῃ τὸ σκάφος του ὑπὸ τὴν Ταρίφαν ἐπετέλεσεν ἕτερόν τι διαφόρου φύσεως κατόρθωμα. Διωχθεὶς ἐκ τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ ὀθωμανικῆς φυλακίδος ὡς παρὰ τὸ φιρμάνιον εἰσβιβάσας σιτηρὰ, κατέφυγεν εἰς Ὕδραν. Ἡ φυλακὶς ἀγκυροβολήσασα εἰς τὸ ἔναντι τῆς

Digitized by Google

Ὕδρας Μετόχιον ἀπήτει τὴν παράδοσιν τοῦ παραβάτου. Ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως ὁ Μιαούλης διέταξε τὸ πλήρωμά του νὰ ἐπιβῇ καὶ ἀνείλκυσε τὰς ἀγκύρας. Ἔντρομοι, λαὸς καὶ πρόκριτοι συνέρρευσαν εἰς τὴν παραλίαν. Ὁ νεαρὸς πλοίαρχος μάτην ἐβεβαίου αὐτοὺς ὅτι ἀποπλέει ὅπως παραδώσῃ αὐτὸς οὗτος τὸ σκάφος του χάριν τῆς ἡσυχίας τοῦ τόπου. Τίς τὸν ἐπίστευεν! Ἐν τούτοις ἀπέπλευσε, διότι οὐδεὶς ἀνελάμβανε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, καὶ πάντες νῦν ἀνέρχονται ἀνήσυχοι τὰ ὑψώματα ἵνα ἴδωσι τὴν ἀναπόφευκτον σύγκρουσιν. Ὁ Μιαούλης ἀναχθεὶς πλέει πλησίστιος πρὸς τὸ Μετόχι, ἵσταται, διαδρομεῖ περὶ τὴν τουρκικὴν κορβέταν, ἀνοίγει τὰς κανονιοθυρίδας, ὄπισθεν τῶν ὁπoίων διακρίνονται οἱ πυροβοληταὶ κρατοῦντες ἀνημμένας τὰς ἄπτρας. Τὰ πάντα εἰς μάτην· ὁ Τοῦρκος ἀκινητεῖ ὡσεὶ νεκρωθείς. Ὁ Ὑδραῖος ἀναμένει μίαν, δύο, τρεῖς ὥ-

Digitized by Google

ρας, αἳ, εἶναι ἀρκετ
φει τότε πρὸς τὴν ν
χόμενος σημαιοστό
στομίου τοῦ λιμένος
τῶν ἐκπλήκτων συμπ
χαιρετᾷ τὴν Ὕδραν
καὶ ἀπέρχεται εἰς
λήσῃ τὸ φορτίον του

Οἱ Ἀλγερῖνοι ἐν
ρας εἰς ἡμέραν καθί
ροι· πολλάκις ἀψη
αὐτῶν τῶν εὐρωπαϊ
δὲν ἐμπορικὸν σκάφ
ἑλληνικῶν, τολμᾷ
λιμένων. Τὰ εὐρωπα
μακρὰς νηοπομπίας
προστασίαν πολεμικ
Ἐνίοτε εἰσέρχονται
εἰς τὰς τοιαύτας συ
τέχουν μᾶλλον τῆς
πομπῆς ἢ τοῦ ἐμπο
Ὁ ἄγγλος μοίραρχο
παραπομπῆς, εἰς ἣν
κλητος ὁ Μιαούλης

Digitized by Google

τρόπους καὶ τὴν πολεμικὴν μορφὴν τοῦ παραδόξου τούτου ἐμπορικοῦ σκάφους ἐζήτησε ν' ἀνέλθῃ ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοσοῦτον ἐγοητεύθη ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως καὶ καθαριότητος, ἐκ τοῦ πλούτου καὶ ἐκ τοῦ παραστήματος καὶ τῆς πειθαρχίας τοῦ πληρώματος, ὥστε ἐπανειλημμένως προσεκάλεσε τὸν Μιαούλην εἰς γεῦμα καὶ μετὰ περιεργίας ἐξήταζε τὰ τοῦ ὑδραϊκοῦ καὶ ἐν γένει τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ.

Ὑπελείπετο ὅμως ἀκόμη εἰς τὸν Μιαούλην εἰς συμπλήρωσιν τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ ἀνατροφῆς—ἀνωτάτη τάξις σπουδῶν ἐφαρμογῆς — φοβερὸν πολεμικὸν γυμνάσιον, ναυμαχία τριήμερος πρὸς σκάφος πολὺ τοῦ ἰδίου ἰσχυρότερον. Ἐπαναπλέων μετά τινα χρόνον ἐξ Ἰσπανίας διώκεται πρὸς τὴν Σαρδῶ ὑπὸ γάλλου καταδρομέως. Θέλων νὰ φύγῃ τὴν ἄνισον πάλην τρέπεται πρὸς τὴν Παντελλαρίαν, ἀλλὰ μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ ἄκρου

Digitized by Google

τῆς Βόνας, μετὰ ὁλοκλήρου ἡμέρας νηοδρομίαν ἀναγκάζεται νὰ δεχθῇ τὴν μάχην. Μετά τινας ἐξελιγμούς, ἀπόλλυσι πᾶσαν ἐλπίδα ὑπεροχῆς θέσεως καὶ ὁ δεινὸς αὐτοῦ ἀντίπαλος τὸν κρατεῖ ἐκ τοῦ ἐγγύς, πρόβολον πρὸς πρύμναν. Οἱ Γάλλοι ἐπιχειροῦσι τότε, κατὰ τὰ εἰωθότα αὐτοῖς, τὴν δι' εἰσπηδήσεως ἅλωσιν τοῦ πλοίου, εὑρίσκουσιν ὅμως ἀπροσδόκητον ἀντίστασιν. Τὸ ἄγημα τῆς ἐμβολῆς χωρῆσαν διὰ τοῦ προβόλου, τῶν ἀγκυραίων ἐπωτίδων, τῆς ταπεινωθείσης μεγάλης κεραίας τοῦ ἀκατίου, ἠθέλησε νὰ εἰσπέσῃ εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ Ὑδραίου μὲ τὸν πέλεκυν καὶ τὸ ναυμάχον δόρυ εἰς τὴν χεῖρα. Ὁ Μιαούλης ἐγκαίρως σύρας δύο πυροβόλα πρὸς τὴν πρύμναν, ἀφοῦ ἐχαιρέτισε τὴν πλησιάζουσαν κατάφορτον πρῴραν τοῦ ἐχθροῦ διὰ χαλάζης βολίδων, ἀνέμεινε τὴν εἰσβολὴν ἱστάμενος ξιφήρης ἐπὶ τοῦ ἐπιστέγου. Ἡ ἄμυνα διεξήχθη ἐπιτυχῶς, καὶ αὐτὸν

Digitized by Google

δὲ τὸν Μιαούλην εὐαρέστως ἐκπλήσσει ἡ τοσαύτη τοῦ πληρώματός του εὐστάθεια. Τὸ σκότος καταπαύει τὸν ἀγῶνα καὶ οἱ πολέμιοι χωρίζονται, ἀλλ' ὁ Μιαούλης ἐνθαρρυνθεὶς δὲν θέλει νὰ καταλίπῃ τὸ πεδίον τῆς μάχης. Δι' ὅλης τῆς νυκτὸς παρασκευάζει πάντα τὰ δυνατὰ μέσα πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένης τῶν πλευρῶν διαρροῆς καὶ ἀπαλλάσσει τὸ κατάστρωμα πάσης εὐφλέκτου ὕλης καὶ τὸ κῦτος ἀνωφελῶν βαρῶν καὶ ἀναμένει. Ἡ ἐπελθοῦσα γαλήνη ρίπτει ἀμφότερα τὰ σκάφη καὶ αὖθις ἐγγὺς ἀλλήλων, ἅμα δὲ τῇ χαραυγῇ οἱ Γάλλοι βλέποντες τὸν Ὑδραῖον ὑπὸ τὰ πυροβόλα των ἄρχονται σφοδροτάτου πυρός. Οἱ Ἕλληνες ἀπαντῶσι διὰ πυκνοῦ, ἀλλά πως ἀτάκτου πυρός. Βαθμηδὸν ὅμως ὁ Μιαούλης κανονίζει τὸ ρίμμα, πείθει τοὺς πυροβολητάς του πολὺ νὰ σκοπεύωσι καὶ ὀλίγον νὰ πυροβολῶσιν· ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ βλήματά του ἀποκτῶσι καταπλη-

Digitized by Google

κτικὴν εὐστοχίαν. Τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνέμου βαθμηδὸν σφοδρύναντος οἱ ἀντίπαλοι μεταβαίνουσιν εἰς τὰς ἀπαύστους διαδρομὰς καὶ τὰς διαδοχικὰς συμπυροκροτήσεις κατὰ τὴν παλαιὰν μέθοδον τοῦ ἰσχυροῦ τὰ πλευρὰ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ. Δὶς ὁ Ὑδραῖος διελθὼν ὑπὸ τὴν πρύμναν του ἐπλευροκόπησε τὸν Γάλλον, δὶς δὲ καὶ οὗτος ἀνταπέδωκε τὰ ἴσα. Ἡ ἑσπέρα τῆς δευτέρας ἡμέρας εὗρε τοὺς ἀντιμάχους κατακερματισμένους, ἀσθμαίνοντας, πλέοντας ἐν τῷ αἵματι Μεθυσθέντες ὅμως οὗτοι ἐκ τῆς ὀσμῆς τῆς πυρίτιδος, ἐκ τοῦ κρότου, ἐκ τῆς ἰδίας ἀνδρίας δὲν θέλουσι πλέον ν' ἀποσυρθῶσιν, Ὁμοιάζουσι τοὺς γενναίους ἀλέκτορας οἵτινες, μολονότι ἔθιξεν ἤδη αὐτοὺς ἡ πτέρυξ τοῦ θανάτου, δὲν θέλουσι ν' ἀποχωρήσωσι τοῦ πεδίου. Τὰ πτίλα των αἱμοστάζοντα σπείρονται εἰς τὸν ἀέρα, τὸ σῶμα των δὲν εἶναι πλέον ἢ μία μόνον πληγή, πολτὸς αἵματος καὶ κόνεως, οἱ πόδες

Digitized by Google

των μόλις φέρουσιν αὐτούς· δὲν ὑποχωροῦσιν ὅμως καὶ ἡμιθνῆτες πειρῶνται νὰ ὀξύνωσι τὸ ῥάμφος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ νὰ δώσωσι τὰ τελευταῖον πλῆγμα. Ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ Μιαούλη οὐδὲν πλέον ἵσταται ὄρθιον, τὰ δὲ ἱστία κρέμανται εἰς ῥάκη· καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἀγωνίζονται ν' ἀπαλλάξωσι τὸ κατάστρωμα ἐκ τῶν θραυσμάτων τῶν κεραιῶν. Τὰ πυρομαχικὰ σχεδὸν ἐξέλιπον. Ἐν τούτοις τὴν ἐπαύριον ἡ προσβολὴ ἐπαναλαμβάνεται μετὰ τῆς αὐτῆς λύσσης. Ὁ Γάλλος φαίνεται πρὸς στιγμὴν ὑπερέχων, εἶναι δὲ μεσημβρία ὅταν ἀποστέλλῃ τὸν πλοηγόν του προτείνων τὴν διακοπὴν τῆς μάχης ἐπὶ τῷ ὅρῳ ἁπλῆς μόνον τυπικῆς ἐπισκέψεως. Ὁ Μιαούλης ἀπήντησε παρευθὺς διὰ τοῦ τηλεβόα «τότε θὰ πατήσῃς τὸν πόδα σου ἐπὶ τοῦ σκάφους ὅταν δὲν μείνῃ πλέον ψυχὴ ζῶσα ἐπ' αὐτοῦ». Σήμερον, μετὰ τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τοῦ πυροβολικοῦ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ

πλέον ἡ μακρὰ αὕτη πάλη, καθ' ἣν ὁ ἀντίπαλος ἔπρεπεν οὕτως εἰπεῖν νὰ κατεδαφισθῇ ἐπηγκενίδα πρὸς ἐπηγκενίδα ὅπως ἐπὶ τέλους καταβληθῇ, εἰ καὶ ὄχι πρὸ πολλῶν ἀκόμη ἐτῶν εἴδομεν δύο χιλιανὰ θωρηκτὰ τὸν «Ναύαρχον Κόχραν» καὶ τὸν «Μπλάνκο Ἐγκαλάδα» ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ μετέλθωσι τὴν τακτικὴν ταύτην κατὰ τοῦ περουβιανοῦ θωρηκτοῦ «Χουασκάρ» κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ ἥρωος Γκράου.

Οἱ ἀντίμαχοι συνεπλάκησαν τῇ 9 ὥρ. 20 λ. τῆς πρωΐας τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1879. Τοῦ «Ναυάρχου Κόχραν» πλησιάσαντος εἰς 2,500 μέτρων ἀπόστασιν ὁ «Χουασκάρ» βάλλει κατ' αὐτοῦ ὀβίδα τῶν 24 καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν πυροβόλησιν ὑποχωρητικῶς χωρὶς οὐδεμίαν νὰ λάβῃ ἀπάντησιν. Ὁ «Ν. Κόχραν» κάλλιον πλέων μειοῖ ἐντὸς δέκα λεπτῶν τὴν ἀπόστασιν κατὰ χίλια πεντακόσια καὶ πλέον μέτρα καὶ τέλος ὁ ἀπο-

Digitized by Google

φασιστικὸς ἀγὼν συνάπτεται ἀπὸ ἀποστάσεως πεντακοσίων μόνον μέτρων. Πυροβόλου βλῆμα κυριολεκτικῶς ἐξαφανίζει τὸν ὑποναύαρχον Γκράου καὶ φονεύει τὸν πλοίαρχον Διέγον Φερρέ. Ὁ πλωτάρχης Ἀγουέρης διοικεῖ ἐπ' ὀλίγον μόνον. Βλῆμα διατρῆσαν τὸν πύργον θανατώνει αὐτὸν καὶ καθιστᾷ ἄχρηστον τὸ ἕτερον τῶν μεγάλων τηλεβόλων. Νῦν ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν ὁ ὑποπλοίαρχος Καρζαβὰλ καὶ ἡ μάχη ἐξακολουθεῖ ἀπὸ διακοσίων μέτρων. Ἀλλ' ἰδοὺ εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν καὶ ὁ «Μπλάνκο-Ἐγκαλάδα». Ὁ «Χουασκὰρ» ἐπιτίθεται ἀπεγνωσμένως κατὰ τοῦ νέου τούτου ἀντιπάλου, ζητῶν νὰ τὸν κτυπήσῃ διὰ τοῦ ἐμβόλου· ἀλλὰ τὸ χιλιανὸν θωρηκτὸν κάμψαν ἐν καιρῷ διαφεύγει τὸ κτύπημα καὶ κατευθύνει κατ' αὐτοῦ φοβερὰν συμπυροκρότησιν ἀπὸ ἀποστάσεως βολῆς πιστολίου. Ὁ κυβερνήτης Καρζαβὰλ καὶ ὁ ὕπαρχος Παλαθίος ἀνατρέπον-

Digitized by Google

ται βαρύτατα πληγέντες. Ὁ ὑποπλοίαρχος Πέτρος Γκαρεθὸν ἀναλαμβάνει τὴν διοίκησιν μὲ τὸν τελευταῖον ἀπομείναντα νεώτερον ἀξιωματικόν Ροδριγκέθ, οὗ μετ' ὀλίγον σφαῖρα τηλεβόλου ἀποκόπτει τὴν κεφαλήν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐσκόπευε διὰ τοῦ μόνου λειτουργοῦντος ἔτι πυροβόλου. Ἕτερον βλῆμα κόπτει τὸ σηματόσχοινον καὶ ἡ σημαία κατέρχεται, οἱ δὲ Χιλιανοὶ νομίσαντες ὅτι ὁ «Χουασκὰρ» παραδίδεται παύουσι τὸ πῦρ. Ἀλλ' ὁ Γκαρεθὸν διατάσσει νὰ ὑψώσωσιν καὶ πάλιν τὴν περουβιανὴν σημαίαν. Οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ «Χουασκὰρ» δὲν κατεπονήθησαν ἀκόμη. Ὁ «Μπλάνκο-Ἐγκαλάδα» ἐπιπίπτει διὰ τοῦ ἐμβόλου καὶ ἀποτυχὼν ἐκκενοῖ πάντα αὐτοῦ τὰ πυροβόλα κατὰ τοῦ περουβιανοῦ σκάφους. Τὸ κινητήριον σύστημα τοῦ πηδαλίου συντρίβεται, τὰ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐνδιαιτήματα κατεδαφίζονται, ὁ ἐξαρτισμὸς καταστρέφεται

Digitized by Google

καὶ ἡ πυρκαϊὰ ἐκρήγνυται ἐν τῇ πρώρᾳ. Εἰς ἐπίμετρον νέος πολέμιος καταφθάνει ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἡ κανονιοφόρος «Κοδκδόγκα», καὶ ἄρχεται τοῦ πυρός. Τότε πλέον τὸ πλήρωμα χάνει τὸ θάρρος του, ἀλλ' ὁ ὑποπλοίαρχος Γκαρεθὸν ἵσταται παρὰ τὴν βάσιν τοῦ κοντοῦ τῆς σημαίας μὲ τὸ περίστροφον εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε τολμήσῃ νὰ καταδιδάσῃ αὐτήν. Ἐν τούτοις ἀποφασίσας νὰ βυθίσῃ τὸ πλοῖον αὐτοῦ παρὰ νὰ τὸ παραδώσῃ κατέρχεται εἰς τὴν μηχανὴν ὅπως ἀνοίξῃ τοὺς κρουνοὺς τῶν ὑδροληπτικῶν σωλήνων καὶ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ταύτην ἡ σημαία ὑποστέλλεται. Ὑπάρχει λοιπὸν τόπος διὰ τοὺς ἥρωας καὶ ἐπὶ τῶν θωρηκτῶν· ὑπάρχει πανταχοῦ! Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν ἡμέτερον ἥρωα.

Μιαούλης καὶ Ρουφέ, ὡς θέλει τις ὅτι ὠνομάζετο ὁ γάλλος πλοίαρχος, συμπλέκονται νῦν ἀπὸ ἀποστάσεως

Digitized by Google

βολῆς πιστολίου. Δὲν ἐργάζονται πλέον παρὰ αἱ βολιδοθῆκαι καὶ τὰ τρομπόνια. Τὸ πῦρ τέλος καταπαύει μικρὸν κατὰ μικρόν, διότι ἐξηντλήθησαν καὶ αἱ τελευταῖαι βολαί. Ὁ Γάλλος ὑποχωρεῖ μὲ τὸ κατάστρωμα γέμον νεκρῶν καὶ θνησκόντων. Ἡ νίκη προφανῶς φαίνεται μείνασα εἰς τὸν Ὑδραῖον, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ διώξῃ· μόλις δύναται διάτρητος καὶ διαρρέων, νὰ σωθῇ εἰς τὸν ἐγγύτατον ὅρμον καὶ ἐκεῖθεν μετὰ πρόχειρον ἐπισκευὴν ρυμουλκούμενος νὰ φθάσῃ εἰς Ὕδραν ὅπως ἀντὶ μεγάλης δαπάνης σπουδαίως ἐπισκευασθῇ. «Ἡ περίφημος αὕτη ναυμαχία, λέγει ὁ Γ. Δ. Κριεζῆς, ἔκαμε κρότον μέγαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην»· εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ὁ γάλλος κυβερνήτης δὲν ἔλειψε νὰ ἐκφράσῃ, εἰς ὅλους τοὺς λιμένας δι' ὧν διῆλθεν ὅπως φθάσῃ εἰς Τουλῶνα, τὸν θαυμασμόν του διὰ τὸν τοσοῦτον τῶν ἑλλήνων ναυτῶν ἡρωϊσμόν. Ἐ-

Digitized by Google

φάμιλλον ἀληθῶς ἡ συμπλοκὴ αὕτη δὲν ἔσχεν ἄλλην, ἐν τοῖς λησμονημένοις τούτοις χρόνοις τῶν ἀγνώστων ἡρωϊσμῶν, ἐκτὸς τῆς ἐν ἔτει 1811 μεταξὺ δύο γάλλων καταδρομέων καὶ τοῦ συζύγου τῆς Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, τοῦ βιαίου ἀλλ' ἀτρομήτου Δημητρίου Μπούμπουλη, καθ' ἣν ἔπεσε μὲν οὗτος, τὸ σκάφος ὅμως ἐσώθη ὑπὸ τοῦ ὑποπλοιάρχου Κατσινομῆ.

Τοιαῦτα ἀνδραγαθήματα καὶ ἡ μεμετρημένη τοῦ Μιαούλη συμπεριφορὰ κατέστησαν αὐτὸν ἐντὸς βραχέος τὸν δημοφιλέστατον τῶν ἐν Ὕδρᾳ προὐχόντων. Ἡ πολιτικὴ σημασία ἣν ἀπέκτησεν ἐν Ὕδρᾳ πολὺ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως λαλεῖ ὑψηλοφώνως περὶ τούτου. Θέλομεν ἴδῃ ἀμέσως τὰ γεγονότα. Ὁ ἀπὸ τοῦ 1802 ἐν Ὕδρᾳ ἡγεμονεύων συνετὸς Βούλγαρης ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ οἰκτρὸν τέλος τῶν ὀρλωφικῶν λίαν δυσθύμως ὑπεδέχθη τὴν πατριωτικὴν ἔξαψιν μέρους τινος τῶν προκρίτων Ὑδραίων, τὴν προκλη-

θεῖσαν ἐκ τῆς ἐκρήξεως νέου μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσσίας πολέμου ἐν ἔτει 1807 καὶ τοῦ κατάπλου εἰς τὸ Αἰγαῖον τοῦ ναυάρχου Δημητρίου Σινιάβιν, ἄγοντος μεθ' ἑαυτοῦ δώδεκα σκάφη καί τινας Ἕλληνας ἐν τῇ ρωσσικῇ ὑπηρεσίᾳ, ὡς τὸν Βρετόν, διοικήσαντα ἐπὶ μικρὸν τὴν Ὕδραν ἐν ὀνόματι τῶν Ρώσσων μετὰ τὴν φυγὴν τῶν ἀντιρωσσιστῶν, τὸν «γενερὰλ Παπαδόπουλον» καὶ ἄλλους τοιούτους ἀξιωματικούς, ζητοῦντος δὲ νὰ ἐπαναστατήσῃ τὰς ἑλληνικὰς νήσους. «Χριστιανοί, ἐκήρυσσεν οὗτος, ἐὰν ἡ περίστασις τοῦ κόσμου δὲν ἐσύντρεξεν εἰς τὸν ἀπερασμένον καιρὸν διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἡ κατάστασίς σας, ὁ παρὼν ὄντας ὁ πλέον εὐπρόσδεκτος, σᾶς προσκαλῶ ἐν ὀνόματι τοῦ αὐγούστου δεσπότου μου νὰ προσδεχθῆτε τὰς ρωσσικὰς δυνάμεις, μὲ τὸν ζῆλον ὅπου ἡ πίστις καὶ τὸ χρέος τῆς εὐεργεσίας διατάζουν· καὶ ἑνωθῆτε ὅσον δύνασθε μὲ ἀνδρίαν εἰς τὰς ἐκστρατείας μας.

Digitized by Google

ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, καὶ σᾶς τάζω ὅτι θέλετε ἀπολαύσει τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔλεος εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς ἐπιμελείας σας». Κατὰ τὰ συμβαίνοντα σχεδὸν ἀμεταβλήτως εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις οἱ πολλοὶ παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν εὐγλώττων τούτούτων κηρυγμάτων, ἅτινα ἐξεσφενδονίσθησαν ἐκ τῆς ναυαρχίδος «Τβὲρντ» πρὸς τὸ πανελλήνιον, καὶ μετ' οὐ πολὺ δύο ἰσχυρὰ κόμματα ἵσταντο ἀντιμέτωπα ἐν Ὕδρᾳ, τὸ κόμμα τῶν συντηρητικῶν καὶ τὸ κόμμα τῶν ῥωσσοφρόνων. Ἐνταῦθα εὑρίσκομεν τὸν Μιαούλην ψυχὴν τῆς συντηρητικῆς μερίδος, κύριον ὑποστηρικτὴν τοῦ μπέη μετὰ τῶν ἀδελφῶν Μπουντούρη, τῶν Ἰωάννου, Γεωργίου καὶ Δημητρίου Κριεζῆ, τοῦ Δ. Σαχίνη, τοῦ Γ. Γκιώνη, τοῦ Γ. Δοκοῦ, τοῦ Θ. Γκίκα, τοῦ Ἰακώβου Τομπάζη, τοῦ Ἀντωνίου Φώνου, τοῦ Ἀνστασίου Θεοδωράκη, τοῦ Χατζῆ Λ. Παπαμανώλη, τοῦ Ἀντωνίου Βώκου καὶ τοῦ Γ. Κιβω-

Digitized by Google

τοῦ καὶ συμπάσης τῆς μέσης τάξεως. Τὸ ἀντίθετον κόμμα ἦγεν ὁ μετὰ ταῦτα τοὺς πάντας καταβαλὼν πολιτικῶς ἐν Ὕδρᾳ Λάζαρος Κουντουριώτης μετὰ τοῦ Δ. Τσαμαδοῦ, τοῦ προξένου τῆς Ρωσσίας Ἀναστασίου Κοκκίνη, τοῦ Ἰωάννου Ὀρλάνδου, τῶν ἀδελφῶν Ν. καὶ Α. Οἰκονόμου, τοῦ Ἐμμανουὴλ Τομπάζη καὶ τοῦ Λ. Ὀρλώφ, οὓς παρηκολούθησε σύμπας ὁ ὄχλος, οὗτινος τὸν θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὰς ἐθνικὰς ἐλπίδας ὑπεξέκαυσεν ἡ ἐμφάνισις τῆς ρωσσικῆς σημαίας, χαιρετισθείσης ὡς σημαίας τῆς ἀπὸ πολλοῦ ἐπιθυμητῆς ἐλευθερίας. Μετὰ πάροδον τριάκοντα ἑπτὰ ἐτῶν ἡ μνήμη τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 καὶ τῶν φοβερῶν μετὰ τὴν ἀπέλευσιν τῶν Ρωσσῶν ἐξ Ἑλλάδος δεινοπαθημάτων τοῦ γένους εἶχε προφανῶς ἀσθενήσῃ. Αἱ νῆσοι ἄλλως τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ μάλιστα ἡ μὴ ἀναμιχθεῖσα εἰς τὸ κίνημα ἐκεῖνο Ὕδρα, οὐδὲν

Digitized by Google

σχεδὸν κακὸν εἶχον ὑποστῇ χάρις εἰς τὴν πολιτικὴν σύνεσιν καὶ τὴν μετριοπάθειαν τοῦ γενναίου καπετὰν πασᾶ Χασὰν Τζετζαερλῆ. Ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ τὰ πνεύματα ἐν Ὕδρᾳ ἐξάπτονται περισσότερον. Δὲν θέλουσι πλέον συζητήσεις, δὲν ὑπομένουσιν ἀντιλογίας. Τὸ ριζοσπαστικὸν κόμμα ἐχώρησε τόσον ἐμπρὸς ὥστε δὲν δύναται πλέον νὰ σταματήσῃ. Οἱ Ὑδραῖοι πράγματι εὑρίσκοντο ἐν ἐπαναστάσει. Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης καὶ ὁ Ἀναστάσιος Κοκκίνης δανείζουσι τεσσαράκοντα πέντε χιλιάδας ὁλλανδικῶν φλωρίων εἰς τὸν ρῶσσον ναύαρχον ἐκπλέοντα μετὰ μικρὸν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ὃν μέλλει νὰ καταθραύσῃ ἐν Λήμνῳ. Τρεῖς ἀνδρεῖοι πλοίαρχοι ὁ Σκούρτης, ὁ Χατζῆ Δούκας καὶ ὁ Μπαλῆς ἀκολουθοῦσι τὸν Σινιάβιν καὶ φέρουσι τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην εἰς τὸ ἐμπορικὸν τῆς Τουρκίας ναυτικόν. Πρὸς ἐπίτασιν δὲ τοῦ σκανδάλου ἄγουσιν εἰς Ὕδραν αἰχ-

Digitized by Google

μαλώτους πολλοὺς ἐπισήμους Τούρκους καὶ ὀθωμανικὰ πλοῖα.

Ὁ Βούλγαρης προβλέπων τὸ οἰκτρὸν τέλος πάσης ταύτης τῆς παραφορᾶς, μένει ἀκλόνητος εἰς τὰς ἀποφάσεις του ἀψηφῶν τὰς ἐναντίον του ἐπὶ τουρκολατρείᾳ καὶ προδοσίᾳ ὕβρεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἡ θύελλα ὅμως δὲν ἀργεῖ νὰ ἐκραγῇ. Ὁ μπέης προσβάλλεται κατὰ πρόσωπον ἔν τινι γάμῳ, κατηγορεῖται ὡς ὄργανον τῆς τυρκννίας, καταχλευάζεται, προπηλακίζεται καὶ προσκαλεῖται διὰ κραυγῶν νὰ καταλίπῃ τὴν Ὕδραν. Τὴν ἐπαύριον διακόσιοι ἔνοπλοι ὑπὸ τὸν υἱὸν Κοκκίνην Λάζαρον χωροῦσι κατὰ τῆς Καγκελαρίας, τοῦ διοικητικοῦ καταστήματος τοῦ κατεδαφισθέντος, ὡς ἀντικατασταθέντος διὰ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας, ἐν ἔτει 1823. Σκοποῦσι καταβιβαβάζοντες τὴν τουρκικὴν σημαίαν, τὴν σημαίαν τοῦ μπέη ἢ ζαπίτου, νὰ ὑψώσωσιν ἀντ' αὐτῆς τὴν ῥωσσικήν· ἡ ἀπτόητος ὅμως

Digitized by Google

στάσις τοῦ πολιτάρχου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν πολιτοφυλάκων ἀνακόπτουσι τὴν ὁρμὴν αὐτῶν. Ἡ πρώτη αὕτη ἀνατρεπτικὴ τῶν καθεστώτων ἀπόπειρα ἀπέτυχεν· πανταχόθεν ἐν τούτοις ὀχυροῦνται καὶ πανταχόθεν λάμπουσιν αἱ κάνναι τῶν πλατυστόμων τρομπονίων. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀναμένεται γενικὴ σύγκρουσις. Εἶναι μεθ' ὅλα ταῦτα δευτέρα μ. μ. καὶ ἡ σημαία κυματίζει ἀκόμη ἐπὶ τοῦ διοικητηρίου. Ὁ Βούλγαρης δύναται ἔτι νὰ καταδαμάσῃ τὴν στάσιν, ἀλλ' ἀποτροπιάζεται τὴν χύσιν τοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος. Συγκαλεῖ ἐν τῷ οἴκῳ συμβούλιον τῶν πρωτευόντων ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ καὶ ἀποφασίζεται οἱ κορυφαῖοι τῶν συντηρητικῶν νὰ καταλίπωσι μετ' αὐτοῦ πρὸς ὥραν τὴν Ὕδραν. Εἶναι βαρὺ ἄνδρες ὡς αὐτός, ὡς ὁ Μιαούλης, ὡς ὁ Κιβωτὸς νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἀλλ' ὑπερισχύει ἡ φιλοπατρία. Τὸ φάσμα τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ τρομάζει τὰς φύσει ἀπτο-

Digitized by Google

ήτους ταύτας ψυχάς. Πε
νύκτιον ἐπιβιβάζονται ἀ
τῆς παρὰ τὸ σπήλαιον το
καλούμενον τότε ἀκτῆς κ
ουσιν εἰς Πόρον. Ἡ Ὕδρα
πλέον φανερὰ πάντα με
λης δεσμόν.

Πολὺ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐ
τῆς δυσμοίρου νήσου ἡ κ
προεῖπον οἱ συντηρητικοί.
πασᾶς τοῦ Τεπελενλῆ, Ρ
λεσῆς τότε ἐν Τριπόλει, δ
ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
κατὰ τῆς Ὕδρας παρευθ
ρᾶς πᾶν ὅτι δὲν ἦτο δυνα
τῶν Ρώσσων νὰ ἐνεργήσῃ
σης. Τὰ τάγματα τῶν Το
πλημμυροῦσι μετ' ὀλίγον
ἀκτὰς τῆς Ἑρμιονίδος κ
χόθεν συγκεντροῦνται πλ
τὴν διάβασιν. Ὁμολογήσω
τοις ὅτι τὴν στιγμὴν τοῦ
ἀνατροπεῖς δὲν ἐλιποψύχ
παράλια ὀχυροῦνται, αἱ ἐ

Digitized by Google

τάσσονται εἰς λόχους ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτῶν τῶν ἱερέων· κηρύσσεται ἡ δικτατορία καὶ ἐπιβάλλεται ἡ γενικὴ στράτευσις. Τὰ βατὰ τῆς παραλίας καταλαμβάνονται ὑπὸ φρουρῶν καὶ τέσσαρες πάρωνες μετὰ πολλῶν κανονιοφόρων παρατάσσονται ἐν τῷ στενῷ. Ὁ κίνδυνος ἐγγίζει· οἱ συντηρητικοὶ εὐτυχῶς δὲν μνησικακοῦσιν, οὐδὲ θέτουσι τὰ ἴδια πάθη ὑπεράνω τῆς πατρίδος. Ὁ Βούλγαρης σπεύδει παρὰ τῷ Βελῆ-πασᾷ, παριστᾷ αὐτῷ ὅτι τὸ κίνημα εἶνε ἔργον μειοψηφίας τινος τῶν προκρίτων, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι ταχέως θέλουσιν ἐννοήσῃ τὸ ἀπονενοημένον τοῦ ἔργου καὶ ἡ τάξις δὲν θὰ βραδύνῃ πανέλθῃ, ἀποκρούει πάσῃ δυνάμει τὴν πρότασιν τοῦ πασᾶ, ζητοῦντος ν' ἀποκαταστήσῃ αὐτὸν ἐν τῇ ἀρχῇ διὰ τῆς βίας καὶ κατορθοῖ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς ἐχθροπραξίας. Μετ' ὀλίγον ὅμως μανθάνει ὅτι οἱ ἐν τῇ νήσῳ πρόκριτοι βλέποντες τὴν ἀπομόνωσιν τῆς Ὕδρας, τὸ βραδὺ τῆς ῥωσσικῆς

Digitized by Google

προελάσεως, τὸ κενὸν τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Σινιάβιν καὶ φοβούμενοι τὸ μέλλον ἐπιβιβάζονται μετὰ τῶν θησαυρῶν αὐτῶν ἵνα σωθῶσιν εἰς Εὐρώπην. Ἡ ἀπειλουμένη αὕτη διασπορὰ ταράττει τὸν Βούλγαρην καὶ τοὺς ἐν Πόρῳ προκρίτους. Νομίζουσιν οὗτοι δικαίως ὅτι πρέπει νὰ προλάβωσιν αὐτὴν ἐκ παντὸς τρόπου. Ἀποφασίζεται τότε νὰ σταλῇ εἰς Ὕδραν ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Θὰ ἤρκει καὶ τοῦτο μόνον νὰ καταδείξῃ τὴν σημασίαν τοῦ Μιαούλη, δεκατέσσαρα ὅλα πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἔτη, καὶ ὅτι οὗτος δὲν ἦτο ἁπλῶς εἷς «ἐκ τῆς πολυαρίθμου πλειάδος τῶν ἀρειοτόλμων τῆς Ὕδρας πλοιάρχων», τοῦ ὁποίου μάλιστα «δὲν ἦτο καὶ εὔκολος ἡ διάκρισις». Τὴν διαλαθοῦσαν τὸν συγγραφέα τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους» τοιαύτην πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐξέχουσαν θέσιν τοῦ Μιαούλη μεταξὺ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ εἰκονίζει ἐναργέστατα ὁ ἱστορικὸς τῆς

Digitized by Google

Ὕδρας.« Ἀπεφασίσθη λοιπὸν, λέγει ὁ Κριεζῆς, νὰ μεταβῇ ὁ ἔχων ἐνεργητικὴν ἐπιρροὴν Α. Μιαούλης εἰς Ὕδραν, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου».

Ἐν στιγμῇ τῆς μεγίστης ἐξάψεως τῶν παθῶν ἀποβαίνει ὁ ἄφοβος ἀνὴρ ἄνευ σχεδὸν συνοδίας εἰς τὸ κεντρικώτατον σημεῖον τοῦ λιμένος. Ἡ γαλήνη τοῦ ἤθους αὐτοῦ, οἱ διαλλακτικοὶ αὐτοῦ λόγοι ἀπομακρύνουσι τὰς ὑποψίας. Κατορθοῖ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς προκρίτους ἐν Ὕδρᾳ, ἀνακοινῶν αὐτοῖς τὰς ὑπὲρ τῆς ἀνακοπῆς τῆς στρατείας τοῦ Βελῆ καὶ τῆς ἐξιλεώσεως τῆς Πύλης ἐνεργείας τοῦ Βούλγαρη καὶ βεβαιῶν ὅτι οὐδὲν εἶχον νὰ κινδυνεύσωσι μένοντες. Τοιαῦτα πρὸς αὐτοὺς διαλεχθεὶς καὶ καθησυχάσας τὰ πνεύματα ὁ Μιαούλης ἀπεσύρθη εἰς τὸν οἶκον του, δεικνύων ὅτι οὐδαμῶς ἀξιοῖ ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κοινῶν. Ἡ ἐν Ὕδρᾳ ἐν τούτοις παραμονή του διέθετε δυσπί-

Digitized by Google

στως τοὺς ῥωσσίζοντας. Τὰ διαβήματά του κατασκοπεύονται ἐπιμελῶς· καθησυχάζει ὅμως ταχέως αὐτοὺς ἡ προσποιητὴ αὐτοῦ ἀδιαφορία. Ἀπαλάσσεται τέλος καθ' ὁλοκληρίαν τῆς ἐπιβλέψεως καὶ συγκεντρώσας τοὺς ἐν Ὕδρᾳ παραμείναντας πιστοὺς φίλους τῆς συντηρητικῆς μερίδος ἀναμένει τὰ γεγονότα, παρασκευάζων μυστηριωδῶς ἀληθῆ ἀντεπανάστασιν. Ἀπαίσιοι μετ' ὀλίγον κυκλοφοροῦσιν εἰδήσεις περὶ τῆς τύχης τοῦ ρωσσικοῦ στόλου, αἱ μεγαληγορίαι τοῦ Σινιάβιν ταλανίζονται δημοσίᾳ καὶ ψίθυροι δυσαρεσκείας διατρέχουσι τὴν πόλιν. Ὑπὸ δεινῶν τότε καί πάλιν ἀνησυχιῶν καταλαμβάνονται οἱ ῥωσσίζοντες πρόκριτοι, θέλουσι καὶ πάλιν νὰ φύγωσι καὶ τέλος ἐν μέσῳ μεγίστης συγκινήσεως ὁρίζουσι τὴν εἰκοστὴν τετάρτην τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1807 ἡμέραν τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ τῆς πατρίδος των. Ἀλλ' ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ νήσῳ τοῦ Αἰγαίου μέλλει νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ

Digitized by Google

ἐν Βαρένναις τῆς Γαλλίας δρᾶμα. Τὴν πρωΐαν τῆς εἰκοστῆς τετάρτης τὰ πάντα εἶναι ἕτοιμα πρὸς ἀπόπλουν καὶ ἐν μέσῳ μεγάλου ἀναβρασμοῦ ἄρχεται ἡ κάθοδος διὰ τῶν σκολιῶν ὁδοκλιμάκων τῆς παλλεύκου πόλεως. Ἡ συνοδία πλησιάζει ἤδη τὸν λιμένα, ὅταν αἴφνης ὁ μέγας κώδων τῆς παρὰ τὴν ἀγορὰν ἱερᾶς μονῆς τῆς Παναγίας δίδει τὸ σημεῖον τοῦ κινδύνου, ὡς ἐπεκράτει ἔθιμον «κατὰ μίμησιν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789» λέγει ὁ Σαχίνης, φωναὶ «στ' ἄρματα!» ἀκουσθεῖσαι ἐκ τῆς Κιάφας, ἐπαναλαμβάνονται ἀπὸ συνοικίας εἰς συνοικίαν, ἐκ τῶν μετὰ πατάγου ἀνοιγομένων θυρῶν ἐξορμῶσιν ἄνδρες ἔνοπλοι, μετὰ μικρὸν δὲ αἱ φάλαγγες τῶν συνωμοτῶν εἰσπίπτουσιν εἰς τὴν ἀγορὰν ὅπου τάσσονται ὑπὸ τὸν ἐκεῖ ἀναμένοντα Μιαούλην. Οἱ πρόκριτοι ὑποχωροῦσιν ἵνα ζητήσωσι ματαίως ἀλλαχόσε διέξοδον. Πρόθυμοι μετ' ὀλίγον ὀχλαγωγοί, οἵτινες χθὲς ἴσως

Digitized by Google

διερρήγνυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν κατὰ τῶν τουρκολατρῶν, κραυγάζουσι νῦν περιφερόμενοι ἀπὸ ὁμίλου εἰς ὅμιλον ὅτι φεύγουσιν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀνταρσίας καὶ ἐγκαταλείπουσι τὸν λαὸν ὅπως πέσῃ ἐπ' αὐτοῦ ἡ τιμωρία. Τὰ παράλια τῆς νήσου καταλαμβάνονται κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Μιαούλη καὶ οἱ πολεμικοὶ πάρωνες τῶν προκρίτων ρυμουλκοῦνται εἰς τὸν λιμένα ἵν' ἀφαιρεθῶσιν αὐτοῖς τὰ πηδάλια.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἡ τάξις εἶχεν ἀποκατασταθῇ ἐντελῶς, φρουροὶ εἶχον ταχθῇ πανταχοῦ, ὁ δὲ Μιαούλης εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Καγκελλαρίαν ὡς προσωρινὸς διοικητής, εὐκόλως διαλύσας τὰς τελευταίας συγκεντρώσεις τῶν ρωσσοφρόνων, οἵτινες ἔντρομοι ἐκλείσθησαν εἰς τὰς οἰκίας των καὶ τὴν ἐπαύριον ὅταν ἐκλήθησαν εἰς τὴν Διοίκησιν, ὅπως δώσωσι λόγον τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων χρημάτων κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς των, τινὲς ἔφυγον εἰς Σπέ-

Digitized by Google

τσας εἰ καὶ οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ κατηγορήσῃ αὐτοὺς ἐπὶ καταχρήσει. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ θρίαμβος τοῦ Μιαούλη· ἐφήμερος ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ. Ὁ κατάπλους ρωσσικοῦ πολεμικοῦ ἀγγέλλοντος ρωσσικὰς νίκας ἀνέτρεψεν ἐν μιᾷ στιγμῇ τὰ πάντα καὶ μόνον ὅταν ἐπελθούσης τῆς εἰρήνης ὁ Σινιάβιν κατέλιπε τὸ Αἰγαῖον διελύθη ὁριστικῶς τὸ ρωσσικὸν κόμμα ἐν Ὕδρᾳ. Τότε ἀργὰ πλέον οἱ πρόκριτοι ἐδικαίουν τὴν πολιτείαν τοῦ Βούλγαρη καὶ τοῦ Μιαούλη. Λυσσώδης ἐξέσπα τώρα ἡ κατ' αὐτῶν ὀργὴ τῆς Πύλης καὶ τοῦ νέου Καπιτὰν πασᾶ Γαζῆ Σεΐδ-'Αλῆ. Εἶδον ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ μένωσι πλέον ἐν Ὕδρᾳ χωρὶς νὰ συμπαρασύρωσιν αὐτὴν εἰς τὸν ὄλεθρον. Ἐπεβιβάσθησαν λοιπὸν τῶν μετὰ τοῦ Σινιάβιν ἑλληνικῶν πλοίων καὶ παρηκολούθησαν τοὺς Ρώσσους μέχρι Μαλέα. Ἀλλὰ « τὰ δάκρυα τῶν γυναικῶν, ἡ νοσταλγία, ἥτις ἐξηγέρθη τρομερά, τόσον διὰ

Digitized by Google

τὴν στέρησιν τῶν συγγενῶν των καθὼς καὶ διὰ τὴν ἀβεβαιότητα τῆς εἰς τὰ ξένα τύχης των, τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἐπιστρέψωσιν». Ἐστράφησαν πρὸς τὰς Κυκλάδας καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ περιπετείας ἐπανῆλθον εἰς Ὕδραν κατόπιν φιρμανίου συγγνώμης, δι' ἀγώνων πολλῶν καὶ θυσιῶν ἀποσπασθέντος, καὶ συνεφιλιώθησαν μετὰ τοῦ Βούλγαρη, ὅστις εἰ καὶ ἀπαγοητεύσας καὶ ἄκων εἶχε πάλιν κοινῇ βοῇ, πρωτοστατοῦντος τοῦ Μιαούλη, ἀνυψωθῇ εἰς τὴν ἀρχήν. Οἰκτρὸν ὅμως θάνατον ἔλαβον οἱ συνεκστρατεύσαντες μετὰ τοῦ ρωσσικοῦ στόλου μετ' ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν, ἐκτὸς τοῦ πλοιάρχου Σκούρτη, ὃν ἔσωσαν αἱ ἱκεσίαι τοῦ κυβερνήτου τῆς ὀθωμανικῆς ναυαρχίδος Καρχντάνη καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν σεφερλῆ Κοκοβίλα.

Μετὰ τὴν ἐκ νέου ἐγκαθίδρυσιν τοῦ Βούλγαρη ἐν τῇ ἀρχῇ, ὁ Μιαούλης δὲν φαίνεται πλέον ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, εἰ καὶ ὁμολογουμένως κατὰ

Digitized by Google

τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶναι τὸ ἰσχυρότατον μετὰ τὸν μπέην πολιτικὸν ἐν Ὕδρᾳ πρόσωπον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βούλγαρη φυσικῶς θ' ἀνέμενέ τις νὰ ἴδῃ αὐτὸν διοικητὴν τῆς Ὕδρας. Ἀλλ' ὁ Μιαούλης δὲν ἦτο σεφερλῆς, δὲν εἶχεν ὑπηρετήσῃ ἐν τῷ ὀθωμανικῷ στόλῳ, ἑπομένως ὁ καπετὰν πασᾶς προετίμα νὰ περιβάλῃ διὰ τῆς ἡγεμονικῆς μηλωτῆς καὶ ὁπλίσῃ διὰ τοῦ χρυσοτεύκτου χαντζαρίου τὸν ἔμπιστον μπάς-ρεΐς Κοκοβίλαν, τὸν εὐμάλακτον ἄλλως Κοκοβίλαν καὶ συνεπῶς ἀρεστότερον εἰς πάσας τὰς πολιτικὰς μερίδας. Καὶ νῦν ἄρχεται ἡ ἀπὸ τοῦ 1812 περίοδος, ἡ ἐποχὴ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου, πρὸς ὥραν μόνον ἐκλιπούσης ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Οἰκονόμου. Εἰκοσιτέσσαρες ἄρχοντες, «προεστῶτες, πληρεξούσιοι καὶ συνδιοικηταί», διευθύνουσι τὰ κοινὰ ὑπὸ τὸν νέον διοικητὴν Ν. Κοκοβίλαν, πράγματι δὲ ὑπὸ τὸ νεῦμα τοῦ Κουντουριώτου,

Digitized by Google

ἔστις νῦν παρίσταται ὡς ἡγέτης τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος. Ὁ Μιαούλης δὲν εἶχε λόγους νὰ παλαίσῃ πλέον, ἀφοῦ καὶ ὁ τελευταῖος κίνδυνος ριζοσπαστισμοῦ ἐξέλιπεν ἐν Ὕδρᾳ. Κατὰ βάθος οὐδεμίαν εἶχε πολιτικὴν φιλοδοξίαν ὁ ἀπὸ φύσεως στρατιώτης οὗτος, ὁσάκις δ' ἥψατο τῆς πολιτικῆς ἔπραξε τοῦτο ἐν τῇ βαθείᾳ συναισθήσει τοῦ καθήκοντος καλοῦντος αὐτὸν ἵνα διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἀποσοβήσῃ σπουδαίους κατὰ τῆς πατρίδος του κινδύνους. Περίεργος σύμπτωσις δὶς τὸν ἀντέταξε κατὰ τῆς ρωσσικῆς ἐπιρροῆς· εἴτε ἐν Ὕδρᾳ ὅμως, εἴτε ἐν Πόρῳ, ὑπῆρξε πάντοτε ὁ αὐτός, ἁγνὸς πατριώτης. Ὁμολογήσωμεν ἐν τούτοις ὅτι τὸ διάβημα τῆς 24 Ἰουνίου τοῦ 1807 ὑπῆρξεν ἔργον εὐτυχέστερον τοῦ τολμήματος τῆς 13 Αὐγούστου τοῦ 1831. Ἀλλ' ἦτο πεπρωμένον φαίνεται εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, ἡ ξένη ρα-

Digitized by Google

διουργία καὶ οἱ παχεῖς λόγοι δοκησισόφων πολιτικῶν, οὓς τόσον ἀφθόνως παράγει κατ' ἀτυχῆ ἐξαίρεσιν τὸ ἐν πᾶσι τοσοῦτον ἄγονον ἔδαφος τῆς πατρίδος ἡμῶν, ν' ἀνατρέψωσι καὶ ἐξαφανίσωσι τὰ μετὰ τοσαύτης εὐστοχίας κατατεθέντα θεμέλια ἀληθοῦς ἀναπλάσεως καὶ σοφῆς ὀργανώσεως τῆς χώρας. Μεθ'ὅλα ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐν Πόρῳ δρᾶμα τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν οὐδὲν ἀπώλεσεν, ἀφοῦ δὲν ἀπώλεσε τὴν τιμήν του. Καλὸν ἦτο τὰ πράγματα νὰ μὴ ἔφθανον ἕως ἐκεῖ καὶ ἡ πειθὼ νὰ προελάμβανε τὴν ῥῆξιν· ἀλλ' ἀφοῦ τὸ πυροβόλον ἅπαξ ἐλάλησεν ἠθέλατε ὁ Μιαούλης νὰ καταβιβάσῃ τὸ ναυαρχικόν του σῆμα; Ἡ στενῶς ἐννοουμένη στρατιωτικὴ τιμὴ εἶνε διὰ τὸν ἀξιωματικὸν καὶ διὰ τὸ στράτευμα ὅρος ὑπάρξεως ὃν ἀποινεὶ δὲν δύνανται νὰ παρίδωσιν. Οἱ ναύαρχοι τοὐλάχιστον καὶ οἱ κυβερνῆται ἀκούουσι τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις τοῦ ἰσχυροτέρου ὅπως

Digitized by Google

ὁ Ἰωάννης Μπάρτ, μὲ τὴν ἀνημμένην καπνοσύριγγα ἀνεστραμμένην ὕπερθεν ἀσκεποῦς βαρελίου πυρίτιδος.

Παρελθούσης τῆς πολιτικῆς θυέλλης τοῦ 1807 ὁ Μιαούλης ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὰς θαλασσίας ἐκδρομάς του. Αἱ ἐπιχειρήσεις του στεφανοῦνται ὑπὸ ἀξίων λόγου ἐπιτυχιῶν, παρὰ σειρὰν ὅλην περιπετειῶν, ἐκ τῶν περιγραφεισῶν ἤδη καὶ ἐν αἷς κατὰ τὴν εὔστοχον τοῦ Κριεζῆ παρατήρησιν «ἀνεπτύχθη ἡ ναυτικὴ ἐκείνη ἐμπειρία ἡ τόσον χρησιμεύσασα ἀργότερα εἰς τὴν Ἐπανάστασιν». Ἐν ἔτει τέλος 1816 διακόπτει τοὺς πλοῦς αὐτοῦ. Τοῦ λοιποῦ δὲν θεωρεῖ ἑαυτὸν μόνον τῆς πολιτικῆς ἀπόμαχον. Ἵνα διασκεδάζῃ ἐν τούτοις τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δραστηριότητα, ἀσχολεῖται ὀλίγον ἐξ Ὕδρας εἰς τὸ ἐμπόριον, συνδεδεμένος ὢν μετ' ἀρίστων ἐν Εὐρώπῃ οἴκων καὶ ἤθελε στοιχιματίσῃ ἴσως ὅτι ποτὲ πλέον δὲν ἤθελε πατήσῃ τὸ πόδα ἐπὶ πλοίου. Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία

Digitized by Google

εἶχεν ἄλλως ἀρχίση ἀποτόμως ἐκπίπτουσα. Οἱ τοσοῦτον εὐνοήσαντες αὐτήν, οἱ παραδόσαντες ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς αὐτὴν τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου, ἀτελεύτητοι εὐρωπαϊκοὶ πόλεμοι εὗρον τέλος ἓν τέρμα, ἡ δὲ γενικὴ εἰρήνη ἀπέδιδεν εἰς πάσας τὰς σημαίας τὴν ἐν Μεσογείῳ ναυσιπλοΐαν. Ἡ τὴν Γαλλίαν καὶ ἄλλας τινας εὐρωπαϊκὰς χώρας προσβαλοῦσα τῷ 1816 σιτοδεία ἐπανέδωκε πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν ναυτιλίαν ἡμῶν τὸ μονοπώλιον τῆς μεταφορᾶς τῶν σιτηρῶν, ἡ ζωηρότης ὅμως αὕτη ὀλίγον διήρκεσε καὶ τὰ κατόπιν ἔτη πλήρης ἐπῆλθεν ἀδράνεια. Τὰ ἔτη ταῦτα ὁ Μιαούλης, διέρχεται ὀλίγον δυσθύμως. Ποδαλγὸς καὶ μὴ «πτωχὸς καὶ πτωχικῶς ζῶν», τὰ δύο μόνα κατὰ Πετράρχην ἀμυντικὰ κατὰ τῆς ποδάγρας μέσα, ἔβλεπε τὸ νόσημα προοδεῦον· διαρκῶς δὲ νῦν ἐν Ὕδρᾳ παραμένων ἔβλεπε τὴν κακοδαιμονίαν τοῦ ναυτικοῦ ὄχλου ὁσημέραι αὐξάνουσαν

Digitized by Google

καὶ τοὺς δημαγωγοὺς συνταραττομένους. Μετ' ὀλίγον ἀντελαμβάνετο καὶ τὰς μυστηριώδεις ἐνεργείας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, τὸ δὲ ριψοκίνδυνον τοῦ ἐγχειρήματος κατετάραττεν αὐτόν. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ὅσῳ μεγάλη καὶ εὐγενὴς ὑπῆρξεν ἡ πρόθεσις τῶν ἐνθουσιωδῶν ἑταίρων, τόσῳ τὸ ἔργον παρεσκευάσθη ἀτελῶς καὶ διεξήχθη ἐπιπολαίως, παρατόλμως καὶ σπασμωδικῶς, ἐν χρόνῳ δὲ ἀκαταλληλοτάτῳ. Τὸ ἔργον δὲν ἐγένετο σπουδαῖον εἰμὴ ὅτε ἀντελήφθη αὐτοῦ διὰ τῶν ῥωμαλέων αὐτοῦ βραχιόνων ὁ ἐξωθηθεὶς εἰς τὸ βάραθρον ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἡ εὐθὺς κατόπιν ἀναλαβοῦσα τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος ἀπαράμιλλος ἐπὶ ταῖς ἀρεταῖς καὶ τῇ αὐταπαρνήσει αὐτῆς παλαιὰ τῆς χώρας εὐγένεια, ἡ δυστυχῶς καταποντισθεῖσα ἐν τῷ κλύδωνι ὑπερανθρώπου δεκαετοῦς ἀγῶνος, καὶ συμπαρασύρασα εἰς τὴν ἄβυσσον τὴν κυριωτάτην τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῆς

Digitized by Google

ἐθνικῆς συγκροτήσεως κρηπῖδα. Ἡ ἱστορία ὀφείλει τὴν ἀλήθειαν. Δὲν πρέπει ν' ἀπατώμεθα ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, τῶν ἰσχνοτάτων ἄλλως, τῆς ἐν ἔτει 1821 ἐξεγέρσεως, καθ' ἣν τὰ δύο καὶ πλέον τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρῶν αἵτινες νῦν ἀποτελοῦσι τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐξωντώθησαν, ἐπῆλθε δὲ πτωχεία, παράλυσις, ἀναρχία καὶ διαφθορὰ ὧν τὰς συνεπείας θὰ αἰσθανώμεθα ἐπὶ μακρόν, μὰ ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη. Ὁ Κοραῆς καὶ ὁ Καποδίστριας δὲν εἶχον ἐντελῶς ἄδικον. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἶχεν ἀρχίση ἀληθὴς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀναγέννησις. Ἡ πυκνοτέρα μετὰ τῆς Εὐρώπης ἐπικοινωνία, ἡ ἐξασθένησις τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ἐν τῇ Δύσει, αἱ διὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἰσχύσασαι νέαι ἰδέαι τοῦ δικαίου καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ὑπεβοήθησαν τὸ ἔργον τῶν σχολείων καὶ τῶν μεγάλων λογίων τοῦ γένους. Ἡ ἑλληνικὴ συνείδησις

Digitized by Google

ἀφυπνίζετο ὁσημέραι πλειότερον παρὰ τῷ λαῷ, καθ' ἑκάστην ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ γενναιότερον συγκροτουμένῳ, τοῦ κοινοτικοῦ καὶ ἐπαρχιακοῦ εἰς γενικώτερον πνεῦμα ἀπαύστως ὑπενδίδοντος. Ἡ Ἑλλὰς ἐμπορική, βιομήχανος, πεφωτισμένη, ἐν παντὶ προκόπτουσα, ἤθελεν ἀποτελέσῃ διὰ τοῦ χρόνου λεληθότως κράτος ἐν κράτει, τῷ ὀθωμανικῷ, δὲν θὰ ἔλειπον δὲ αἱ εὔθετοι πρὸς τελείωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς περιστάσεις. Ὑπὸ τοιούτων τινων ἰδεῶν ἥγοντο οἱ «βραδεῖς» εἰς ἀντίθεσιν τῶν «ὁρμητικῶν» ἐν ταῖς παραμοναῖς τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Μιαούλης ἀνῆκεν εἰς τοὺς πρώτους· διὰ τοῦτο οὐδέν, εἰς τὰς πρὸ τῆς ἐκρήξεως ἐνεργείας τῶν Φιλικῶν, μέρος ἔλαβεν. Δὲν εἶνε ὅμως ἀληθὲς τὸ λεγόμενον ὅτι ἀποτόμως καὶ χλευαστικῶς ἀπέπεμψε τὸν ἀποπειραθέντα νὰ μυήσῃ αὐτὸν εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, γενναῖον Ἀναγνωσταρᾶν διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον

Digitized by Google

ὅτι ὁ Ἀναγνωσταρᾶς οὐδέποτε ἀπεσπάθη εἰς αὐτὸν οὔτε εἰς ἄλλον τινα τῶν προκρίτων, ὧν ἦτο γνωστὸν τὸ συντηρητικὸν φρόνημα. Ἡ δ' Ἐπανάστασις εὗρεν αὐτὸν ἀπρόθυμον καὶ ψυχρὸν καὶ κατ' οὐδένα λόγον πειθόμενον ν' ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στόλου, εἰς ἣν ὑπὸ τῆς ὁμοθύμου γνώμης πάντων, προκρίτων, πλοιάρχων, ναυτῶν δικαίως ἐκαλεῖτο. Τὸ ὄνομα τοῦ Μιαούλη τοιαύτην ἤσκει ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ ἰδίως πλήθους γοητείαν, ὥστε οἱ πρόκριτοι ἐθεώρησαν ἀπαραίτητον τὴν ὁπωσδήποτε ἐκπροσώπησιν αὐτοῦ ἐν τῷ στόλῳ καὶ τὴν ἔλλειψιν τοῦ πατρὸς ἐζήτησαν ν' ἀναπληρώσωσι διὰ τῆς παρουσίας τοῦ υἱοῦ, προχειρίζοντες τὸν εἰκοσιεπταετῆ Δημήτριον εἰς ναύαρχον ἑνὸς τοῦ στόλου τμήματος, τῆς ὡραίας μοίρας τῆς ἐκπεμφθείσης μικρὸν μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ δοξασθείσης διὰ τῆς εὐτόλμου ἐκβιάσεως τοῦ εἴσπλου αὐτοῦ. Ἐν

Digitized by Google

τῷ μεταξὺ ἐτροποποιοῦντο πως αἱ σκέψεις τοῦ Μιαούλη. Ἡ Ἑλλὰς εἶχε προχωρήσῃ τόσον, ὥστε δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ὑποχωρήσῃ· ἀδύνατον ἦτο πλέον νὰ συμβιώσῃ αὕτη μετὰ τῶν Τούρκων. Τὸ ἔργον ἄλλως ἐχώρει νῦν καλῶς παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, διαφόρως πρὸς τὸ ἐν τοῖς παραδουναβείοις κίνημα. Αἱ πτώσεις τῶν φρουρίων, τὸ Βαλτέτσι, ἦσαν ἱκανὰ νὰ ἐξάψωσι καὶ τοὺς μᾶλλον περιεσκεμμένους. Ἡ Ἐρεσσὸς δὲ εἶχεν ἀποδείξῃ ὅτι εὑρέθη τὸ κατάλληλον ὅπλον διὰ τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν. Ὁ Μιαούλης δὲν ἠδύνατο νὰ διστάσῃ ἐπὶ πλέον καὶ δὲν ἀνέμενεν ἢ τὴν πρώτην διάλειψιν τῆς ποδαλγίας του, ὅπως ριφθῇ εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἀφ' ὧν ἐξῆλθε τοσοῦτον ἔνδοξος, ἐθίσας τὸν στόλον εἰς τὰς ἐκ παρατάξεως μάχας, διδάξας πῶς νὰ σκέπῃ καὶ ὁδηγῇ τὴν ἐπίθεσιν τῶν πυρπολικῶν μετ' εὐστοχίας ἣν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν οἱ τοσαύτην ποιήσαντες χρῆσιν αὐτῶν ὀλ-

Digitized by Google

λανδικοὶ καὶ ἀγγλικοὶ στόλοι τοῦ IϚ΄. καὶ IZ΄ αἰῶνος, ἀπαράμιλλον δὲ καρτερίαν ἐπιδειξάμενος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐξαντλήσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας ἃς ἐγκαίρως εἶχε προείπη. «Εἰς οὐδὲν λογιζόμενος, λέγει ὁ Κριεζῆς, τὴν ἡλικίαν του, τοὺς ἀλγοῦντας πόδας του, τὰ πλούτη του, προσέφερεν εὐχαρίστως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν ζωήν του εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, τὰ καθ' ὃν ἀνδραγαθήματά του ἀνήκουσιν εἰς ἄλλον κάλαμον». Κρῖμα ὅτι ὁ αὐτὸς κάλαμος δὲν ἀνέλαβε νὰ περιγράψῃ καὶ ταῦτα, τὰ τοσοῦτον ἀνεπαρκῶς καὶ ἀνεπιστημόνως ὑπ' ἄλλων ἱστορηθέντα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι πρὸς ἀνυπολόγιστον ζημίαν τῆς παρ' ἡμῖν ναυτικῆς νεότητος, καὶ τῆς καθόλου ἴσως ἑλληνικῆς νεότητος, ἡ διδακτικωτάτη ἱστορία τοῦ νεωτέρου πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐγράφη ἀκόμη, ὡς ἔτι δὲν ἠρευνήθησαν αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ, ἃς πρέπει νὰ ἀναζητήσῃ τις, ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ εἴπομεν,

Digitized by Google

μεταξὺ τῶν ἀπὸ τοῦ 1770 πρώτων ὁπωσοῦν συγκεκροτημένων καταδρομικῶν στολίσκων, τῶν μελανειμόνων στολίσκων τῶν ἀρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ ναυτικοῦ τοῦ Κατσώνη, καὶ ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν ὁποίων οὐδ' ἐκείνη εἶνε νοητή, Ἔσται αὕτη τὸ κοινὸν ἔργον τῶν λογίων καὶ τῶν ναυτικῶν τοῦ μέλλοντος καὶ θέλει καταστῇ τὸ vade mecum τοῦ Ἕλληνος, δι' ὃν ἐκτὸς τῆς θαλάσσης οὐκ ἔστι σωτηρία. Τὸ παράδειγμα ἔρχεται ἡμῖν ἐκ τῆς γείτονος Ἰταλίας, ἧς τὴν ναυτικὴν ἀναγέννησιν ἠκολούθησεν ἐκ τοῦ ἐγγὺς ἂν μὴ καὶ παρεσκεύασεν ἡ ἀνάπτυξις σπουδαίας ναυτικῆς φιλολογίας. Τὰ ὀνόματα τῶν Κορατσίνη, τῶν Μπολίνα, τῶν Νέμο, τῶν Φινκάτη, τῶν Γκαβότη εἶναι πανταχοῦ νῦν γνωστά. Ἐκ τῶν λαμπρῶν σελίδων τῆς ἱστορίας τοῦ ναυτικοῦ του ὁ νέος Ἕλλην θέλει ἐκτὸς ἄλλων μάθῃ πῶς ἐσφυρηλατήθησαν οἱ σιδηροῖ ἐκεῖνοι χαρα-

Digitized by Google

κτῆρες, οἱ κατορθώσαντες νὰ διεξαγάγωσι τὰς λεπτοτάτας τῶν διοικήσεων ἐν ταῖς δυσχερεστάταις τῶν περιστάσεων, ἐξ ὅσων συνήντησάν ποτε ἀρχηγοὶ ναυτικῶν δυνάμεων. Εἰς τοῦτο ἀληθῶς ὑπῆρξαν ἀπαράμιλλοι οἱ ἡμέτεροι καὶ ὑπὲρ πάντας ὁ Μιαούλης.

Οὐχὶ ἀνεπιτυχῶς εἰκονίζει αὐτὸν ὁ ἥκιστα διαχυτικὸς ἄγγλος Ἔμερσων ὁ ἐκ τοῦ ἐγγὺς παρακολουθήσας αὐτὸν καὶ ἐν τῇ διοικήσει καὶ ἐν τῇ μάχῃ. «Τὸ ἐν γένει, λέγει, παράστημα τοῦ Μιαούλη δὲν εὐμοιρεῖ πολλῆς χάριτος, ἡ φυσιογνωμία ὅμως αὐτοῦ ζωογονεῖται ὑπὸ ἐκτάκτου ἐκφράσεως πνεύματος, χρηστότητος καὶ προσηνείας. Οὐδέποτε εἶδον ἄνδρα τοσοῦτον ἀπροσποίητον καὶ ἄνευ ὑστεροβουλίας εὐπροσήγορον. Ἵσταται ὑψηλότερον πάσης καυχησιολογίας καὶ πάσης ἐπιτηδεύσεως. Ἕνα σκοπὸν ἔχει μόνον, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας του, καὶ ἐντελῶς τοῦ μεγάλου τού-

Digitized by Google

του σχεδίου δέσμιος, οὔτε ὑπὸ τῆς κακοτροπίας καὶ τοῦ φθόνου τῶν ἐχθρῶν του ταράσσεται, ἀλλ' οὔτε καὶ ὑπὸ τῶν ἀφθόνων ἐπαίνων τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ. Ἡ ἀνδρεία τῶν συμπολεμιστῶν του ὑποθάλπεται κἄπως καὶ ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας, δι' αὐτὸν ὅμως ἓν μόνον ἐλατήριον ὑπάρχει, τὸ καθῆκον». Καὶ κατωτέρω ὁ παρατηρητικὸς καὶ ἀψευδὴς συμπλωτὴρ οὗτος περιγράφων τὸν ἄνδρα ἐν ταῖς συνηθείαις αὐτοῦ λέγει τὰ ἑπόμενα, συμπληροῦντα τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἤθους αὐτοῦ. «Ἅμα τῇ ἀνατολῇ ἀπαίρομεν ἐκ τοῦ μυχοῦ τοῦ λακωνικοῦ κόλπου. Ὁ στόλος ἡμῶν παρέχει τὸ μεγαλοπρεπέστατον τῶν θεαμάτων. Τὰ χιονόλευκα ἱστία λάμπουσιν ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ τὰ τεσσαράκοντα ἡμῶν σκάφη φαίνονται ὡς ἰσάριθμοι κύκνοι ἐπιπλέοντες τῶν ὑδάτων. Εὔνους λεπτὸς ἄνεμος κατευθύνει ἡμᾶς βραδέως πρὸς τὸ Ταίναρον Ὁ Μιαούλης κατὰ τὸ σύνηθες εὑρί-

Digitized by Google

σκεται εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ πρυμναίου ἐπιστέγου θέσιν αὐτοῦ. Οὐδέποτε καταλείπει τὴν θέσιν ταύτην ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ὥρισε, κοιμώμενος τὴν νύκτα ἐντὸς θαλαμίσκου ὕπερθεν τοῦ πηδαλίου τοποθετημένου, καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ὅπως παρακολουθῇ τὰς κινήσεις τοῦ στόλου. Οὐδὲν παραβάλλεται πρὸς τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ ἀκαταπόνητον μεθ' ὧν ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντα θέσεως πολιορκουμένης ὑπὸ πλήθους δυσαρεσκειῶν καὶ ἀνησυχιῶν, αἵτινες λόγον ἔχουσι μᾶλλον τὰς ἐσωτερικὰς δυσχερείας ἢ τὰ κινήματα τοῦ πολεμίου».

Ἡ τοσαύτη τοῦ Μιαούλη ἐθελοθυσία, ἡ τοσαύτη ἐγκαρτέρησις εἶμαι γνώμης ὅτι ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς βαθείας ἐκείνης θρησκευτικῆς πίστεως, ἥτις ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἁπλοϊκῶν ἡρώων τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος συνεχέετο σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου μετὰ τοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Ἡ ἱστορικὴ ἄλλως ἀνάγκη ἡ μὴ ἀνεχομένη τὴν

Digitized by Google

ἔννοιαν τοῦ Ἔθνους ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἵσταται ἔτι ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ ἀκμῇ. Οὐδὲν ἀνεῦρον που στήριγμα τῆς ἀλλοκότου γνώμης τοῦ συγγραφέως τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους πεπεισμένου περὶ τῆς πρὸς τὰ θεῖα ἀνευλαβείας τοῦ Μιαούλη. Ὁ Κριεζῆς καὶ ὁ Στύπας, οἱ ἱκανὰ περὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ναυάρχου σημειοῦντες, οὐδὲν ἀναφέρουσι τὸ τοιοῦτον, αἱ δὲ περιγραφαὶ τοῦ Ἔμερσον μόνον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἐναντίου δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι, παριστῶσαι πλήρη τὴν εὐσέβειαν τοῦ ἀρχηγοῦ, ὃς μόνον ἐν ὀνόματι « τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος » ἠδύνατο νὰ συγκρατῇ τὰ δυσήνια καὶ σκληρῶς κακουχούμενα πληρώματα ἐκεῖνα. «Πρὸς τὴν ἑσπέραν, γράφει που ὁ Ἔμερσον, σφοδρύναντος τοῦ ἀνέμου ὁ Μιαούλης ἀπεφάσισε ν' ἀναλάβῃ τὴν διὰ τῶν πυρπολικῶν ἐπίθεσιν. Παραχρῆμα ἐσημάνθη πρὸς αὐτὰ ἡ πολεμικὴ ἔγερσις, λιβανωτὸς δ' ἐκάη

Digitized by Google

πρὸ τῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος». Ταῦτα συνέβαινον ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος, ὁ δὲ κατὰ τὸν συγγραφέα τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλλ. Ἔθνους ἀπὸ νεότητός του «ἥκιστα πρὸς τὰ θεῖα εὐλαβής», οὗ ἡ καρτερία «οὐδὲ κατὰ τὸν μετέπειτα βίον ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος», θὰ συνομολογήσῃ πᾶς τις ὅτι δὲν ἦτο βεβαίως ἄνθρωπος ἱκανὸς νὰ παίξῃ τὴν ἐσχάτης ὑποκρισίας κωμῳδίαν ταύτην. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἔμερσον ἄλλως περιγραφὴ τῆς ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος «Ἄρεως» αἰθούσης τοῦ ναυάρχου φωτίζει ἀκόμη περισσότερον ζήτημα περὶ οὗ ἤξιζεν ὄντως νὰ γίνῃ λόγος. «Ὄπισθεν αὐτῆς καὶ τῶν ἀνακλίντρων ἐφ' ὧν συνήθως κάθηνται οἱ ἀποτελοῦντες τὸ συμβούλιον αὐτοῦ πλοίαρχοι εὕρηται εἶδος τι μικροῦ παρεκκλησίου μετὰ πολλῶν τῆς Παρθένου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰκόνων ἐνώπιον τῶν ὁποίων καίουσι κανδῆλαι». Τοιαῦτα περιγράφει ὁ Ἔμερσον, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι

οὓς ὁ ναύαρχος ἀπηύθυνεν ἐκ τῆς ἐπιθανατίου αὐτοῦ κλίνης πρὸς τὸν βασιλέα Ὄθωνα καὶ οὓς διέσωσαν τινὲς τῶν βιογράφων αὐτοῦ οὐδαμῶς καταδεικνύουσιν αὐτὸν ἄνθρωπον ἄθεον καὶ ἄθρησκον, ἀλλὰ τοὐναντίον ἄνδρα εὐσεβέστατον, περὶ θείας προνοίας ὡς σωτείρας τῆς Ἑλλάδος λαλοῦντος καὶ εὐχὰς ἀναπέμποντος πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως του ἐπ' ἀγαθαῖς ἐλπίσιν. Ἰδοὺ δὲ τί ἱστορεῖ καὶ ὁ Σαχίνης περὶ τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ εὐσεβοῦς ναυτικοῦ «...ἔδωκε τὰς τελευταίας παραγγελίας του καὶ ὕστερον ἁγιάσας τὰς ὑστερινάς του στιγμὰς μὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν χρεῶν περιέμενε τὸν θάνατον μὲ τὴν ἀταραξίαν τὴν ὁποίαν ἐφύλαττεν ἄλλοτε εἰς τὰς ναυμαχίας.»

Δὲν μένουσιν ἢ ὀλίγα τινα νὰ λεχθῶσιν ἀκόμη ὅπως ἀνασκευασθῇ ἐν πᾶσιν ἡ γέμουσα ἀνακριβειῶν σκιαγραφία τοῦ Μιαούλη, ἡ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλλην.

Digitized by Google

Ἔθνους χαραχθεῖσα. «Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, λέγει ὁ Παππαρηγόπουλος, ἦτο ἐκ νεότητος οἰνοπότης μέχρι τῆς ἐσχάτης μέθης . . . . τὸ πάθος ἀπέβαλεν ἅμα ἐνυμφεύθη τὴν σύντροφον τῆς ζωῆς αὐτοῦ». Ταῦτα ἐκτίθενται μετὰ γλαφυρότητος, δὲν ἐμποδίζει ὅμως τοῦτο νὰ εἶνε φαντάσματα τῶν ἀργολόγων, ἐφ' ὧν οὐδέποτε ὀφείλει νὰ στηρίζηται ὁ ἱστορικός. Πῶς νὰ συμβιβάσῃ τις, τῇ ἀληθείᾳ, ταῦτα μετὰ τῶν λόγων τοῦ συγχρόνου τῷ Μιαούλῃ Κριεζῆ καθ' ὃν ὁ μέθυσος οὗτος «εἵλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν ὑπόληψιν τῶν συμπολιτῶν του ἀπ' αὐτῆς τῆς νεανικῆς του ἡλικίας» καὶ ὅτι «πνεῦμα ὑπεροχῆς καὶ φιλοτιμία ἀκόρεστος τὸν ἐβασάνιζον ἐκ μικρῶν». Πᾶν ἄλλο ἢ τὴν κοινὴν ὑπόληψιν ἑλκύουσιν εἰς ἑαυτοὺς οἱ «μέχρι τῆς ἐσχάτης μέθης» οἰνοπόται, οὓς ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὡς ὑποδείγματα φιλοτιμίας καὶ εὐγενοῦς φιλοδοξίας, ὡς πράγματι ἦτο ὁ

Digitized by Google

Μιαούλης. Ἂν δὲ εἶνε ἀληθὲς τὸ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Παπαρρηγοπούλου ἀναγραφόμενον ὅτι τὸ πάθος τῆς μέθης οὗτος ἀπέβαλεν εὐθὺς ὡς ἐνυμφεύθη, βεβαίως δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀποκτήσῃ τοῦτο, ἔγγαμος ἤδη ὢν ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ δευτέρου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, καὶ ἡ φράσις «ἐκ νεότητός του οἰνοπότης» οὐδένα λογικῶς ἔχει τόπον. Ὁ σοβαρὸς καὶ χρηστὸς Μιαούλης ἦτο ἀπὸ νεότητός του ἐγκρατέστατος. Ἡ ἐγκράτειά του δὲ αὕτη ἐπετάθη ὅταν, παθὼν ἐξ ἀποστήματος κατωτέρω τῆς δεξιᾶς ὠμοπλάτης καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας πρὸς τὸν περιώνυμον τότε ἰατρὸν Ἀβραμιώτην παρηγγέλθη ὑπ' αὐτοῦ ν' ἀπέχῃ ἐντελῶς τοῦ οἴνου καὶ τοῦ καπνοῦ «ἣν παραγγελίαν ἐτήρησε μέχρι τέλους τοῦ βίου του» Τοῦτο καὶ ἡ αὐστηρότης αὐτοῦ πρὸς τοὺς μεθυσκομένους ναύτας, δίδουσα ἀφορμὴν εἰς τοὺς γηραιοὺς οἰνοπότας τῶν ναυτικῶν ὁμίλων νὰ μακαρίζωσι τοὺς παλαιοὺς

Digitized by Google

καλοὺς καιροὺς καθ' οὓς ὁ ναύαρχος νέος ὢν πλοίαρχος δὲν ἠρνεῖτο προσφερόμενον ποτήριον οἴνου, ἐγέννησε τὸ μύθευμα περὶ τῆς παλαιᾶς φιλοινίας τοῦ Μιαούλη.

Καὶ τοιοῦτος μὲν ἦτο τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἦθος ὁ Μιαούλης, τὸ δὲ σῶμα ἰσχυρὸς μὲν καὶ νευρώδης, οὐχὶ ὅμως γίγας ὡς θέλουσιν ὁ Βαρθόλδης καὶ τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν. Ὑπῆρξε μᾶλλον μέτριος τὸ ἀνάστημα, τὰ δὲ ἐν γένει φυσικὰ χαρακτηριστικὰ ἔσχεν ὅμοια μὲ τὰ τῶν πλείστων μεγάλων ἀνδρῶν τῆς θαλάσσης· εἶχε τὸ εὔρωστον, τὸ εὐρύστερνον, τὸ εὐρυμέτωπον, τὸ ἰσχυρὸν τοῦ τραχήλου, τοῦ Δόρια, τοῦ Συφρέν, τοῦ Τρόμπ, τοῦ Βαρβαρόσα, τοῦ λόρδου Ζέρβις. Κατὰ περίεργον σύμπτωσιν ὡς οὗτοι οὕτω καὶ αὐτὸς δὲν θὰ εἶνε πλέον νέος ὅταν κληθῇ εἰς τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν· οὔτε τὰ ἔτη ὅμως, οὔτε ἡ νόσος θὰ τὸν ἐμποδίσωσι νὰ καταστῇ ἡ θετικω-

Digitized by Google

τέρα δύναμις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ ναύαρχος Μιαούλης ὕψωσε τὴν σημαίαν του ἐπὶ τοῦ «Ἄρεως» πρέπει νὰ μείνῃ ἐσαεὶ ἀνεξάλειπτος ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἑλλήνων ναυτικῶν. Μόλις εἶχεν ἐπιβῇ αὐτοῦ καὶ σημεῖα καταφανέστατα ἀνήγγειλαν τὴν παρουσίαν νέου ἀληθῶς ἀρχηγοῦ. Ἐντὸς βραχέος τὸ πνεῦμα τοῦ στόλου εἶχεν ἐξ ὁλοκλήρου μεταβληθῇ. Πλείονες τοῦ ἑνὸς Ὑδραῖοι πλοίαρχοι ἀνεμνήσθησαν ἴσως μετὰ πόθου τῆς ἠπίας διοικήσεως τοῦ πρᾴου Τουμπάζη· ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς ὅμως, ὁ Σαχίνης, ὁ Τσαμαδός, ὁ Παναγιώτας, οἱ Ῥαφαλιάδες, ὁ Λαλεχός, ὁ Πινότσης, ὁ Πιπῖνος, ὁ Θεοχάρης, ὁ Θεοδ. καὶ Ἀντ. Βῶκος, ὁ Ρομπότσης, ὁ Μπούτης, ὁ Σπαχῆς, ὅλοι οἱ νέοι ἀξιωματικοὶ οἵτινες ὑπῆρξαν ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα τοῦ ὑδραϊκοῦ καὶ ἐν γένει τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ἐσκίρτησαν ἐκ νέας ὁρμῆς ὑπὸ

Digitized by Google

τὴν ρωμαλέαν ταύτην χεῖρα.

Τὸ θέμα ἡμῶν νομίζομεν ἀρκούντως κατεδείχθη· ὁ Μιαούλης ὑπῆρξεν ὁ ἐνδεδειγμένος ἀρχηγὸς τοῦ στόλου πρὶν ἔτι ριφθῇ τὸ πρῶτον ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ πυροβόλον. Εὐτυχεῖς ἡμέραι, καθ' ἅς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τοσοῦτον καλῶς παρεσκευασμένους τοὺς ἀνωτάτους αὐτοῦ ἰθύντορας. Εἶχεν ὅμως σπουδαίως πρὸς τοῦτο ἐργασθῇ, ὅπως αἱ 'Αθῆναι ἐπὶ τῶν μηδικῶν. Θὰ τὸ πράξῃ καί πάλιν, οὐδεὶς δὲ δικαιοῦται νὰ ἐνσπείρῃ τὴν ἀπελπισίαν. Θέλει ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν εὐτυχεστέρα. τις γενεὰ θὰ συντελέσῃ σχεδὸν εὐχερῶς ὅσα σήμερον θεωροῦνται ὡς ὄνειρα. Ἡ ἔκλειψις ἣν ὑφιστάμεθα θέλει ἔχει καὶ αὕτη τὸ τέρμα της. Ἡ Ἑλλὰς εἶνε προωρισμένη νὰ ἐξέλθῃ τῆς σκιᾶς ταύτης καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν πολὺ θέλουσι κοπιάσῃ διὰ νὰ ἐννοήσωσι τὰς σημερινὰς ἡμῶν ἀποθαρρύνσεις.

ΤΕΛΟΣ

Digitized by Google

ΕΡΓΑ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Ὁ ἐν Γαλλίᾳ περὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀγών. — Τελευταία φάσις τοῦ γλωσσικοῦ ἡμῶν ζητήματος 1890 .... Δρ. 2

Ἱστορία τοῦ ναυτικοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.— Μετάφρασις μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων.— Μετὰ τῆς εἰκόνος τοῦ συγγραφέως. 1890 .... Δρ. 6

Ἡ Ρουμανία καὶ τὸ ἐν Γεουργέβῳ συνέδριον. — Τοῦ βιβλίου προτάσσεται ἐπιστολὴ τοῦ Α. Ρ. Ραγκαβῆ. 1891 .... Δρ. 3

Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος κυρίως τοῦ ναυτικοῦ. — Μετάφρασις, ἧς προτάσσεται μελέτη περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ζουριὲν δὲ λα Γκραβιέρ, περὶ τῆς σημασίας τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάσσης καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναπτύξεως καὶ παρ' ἡμῖν ναυτικῆς φιλολογίας 1891... Δρ. 5

Digitized by Google

Διαλέξεις περὶ πολιτείας, ἀφιερούμεναι εἰς τὴν ἑλληνίδα νεότητα. 1894 (ἐξηντλήθη)......................

Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν Ναυτικὴν Ἀρχαιολογίαν.— Τὸ παρ' Ὁμήρῳ ξυστὸν ναύμαχον.—Ἡ Ὀδυσσέως σχεδία, μὲ 4 σχημάτων. 1895................ δρ. 1

Ἐπίτομος Ναυτικὴ Ἱστορία, πρὸς χρῆσιν τῶν Δοκίμων. 1896. (Ἐξεδόθησαν μόνον 100 ἀντίτυπα πρὸς χρῆσιν τῆς Σχολῆς)..............

Τὰ Καταδρομικὰ τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1866-68 =Σελὶς ἐκ τῆς συγχρόνου ναυτικῆς ἱστορίας. 1896....................... δρ. 1

Ναυτικὴ τακτικὴ τῶν ἀρχαίων.—Χειρόγραφον τῆς Ἀμβροσιανῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μιλάνου. 1898 δρ 2

Αἱ εἰς ἀπόκτησιν τῶν ἀνωτέρω ἔργων ἀφορῶσαι αἰτήσεις δέον νὰ ἀπευθύνωνται πρὸς τὸν συγγραφέα, ὁδὸς Στουρνάρα 33, ἢ εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον Μπέκ.

Τιμᾶται δραχμῆς.

Digitized by Google

Digitized by Google

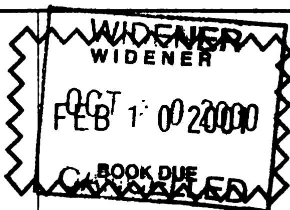
Digitized by Google

3 2044 055 335 9

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

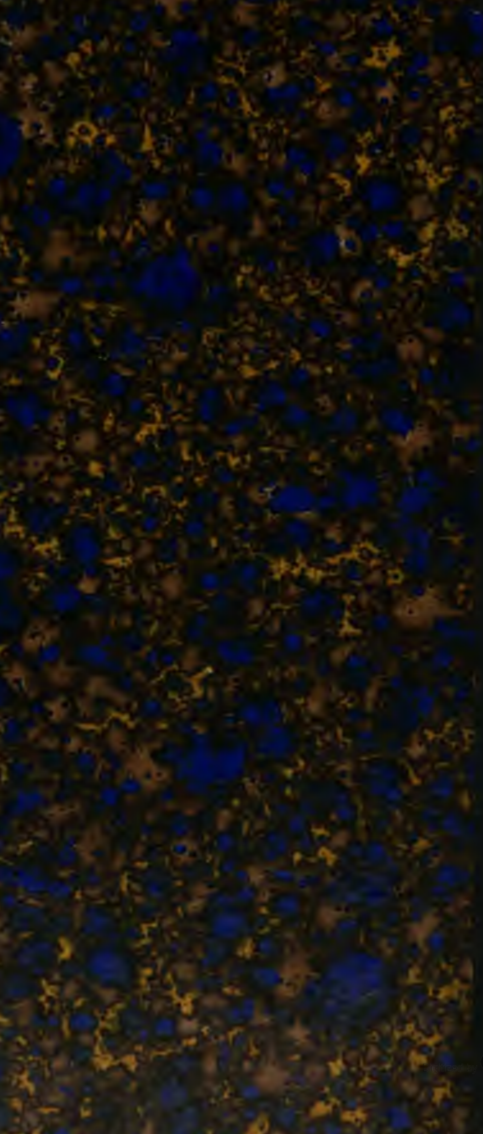
A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

CONSERVED
8-2004 eh
HARVARD COLLEGE LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google